ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಹಂಪಿ

೨೦೧೩-೧೪ನೇ ಸಾಲಿನ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನಾ ನಿಬಂಧ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ

ನಿಬಂಧಕಾರರು

ಆರ್. ವೀಣಾ

ನೊಂದಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ : KVTMKS-00672
ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ (ಹಂಪಿ, ಕ.ವಿ.ವಿ.)
ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ|| ಡಿ. ಸುಮಂಗಳ
ಕನ್ನಡ ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಮಹಾರಾಣಿ ಮಹಿಳಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

೨೦೧೩-೧೪

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಹಂಪಿ

೨೦೧೩-೧೪ನೇ ಸಾಲಿನ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನಾ ನಿಬಂಧ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ

ನಿಬಂಧಕಾರರು

ಆರ್. ವೀಣಾ

ನೊಂದಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ : KVTMKS-00672
ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ (ಹಂಪಿ, ಕ.ವಿ.ವಿ.)
ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ|| ಡಿ. ಸುಮಂಗಳ
ಕನ್ನಡ ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಮಹಾರಾಣಿ ಮಹಿಳಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

೨೦೧೩-೧೪

ದೃಢೀಕರಣ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ

೨೦೧೩-೧೪ನೇ ಸಾಲಿನ ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ KVTMKS-00672ರ ಹಂಪಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಎಂ.ಫಿಲ್.ಪದವಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾದ ಆರ್. ವೀಣಾ ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ **"ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ"** ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಡಿಪ್ಲೋಮೊ ಅಥವಾ ತತ್ಸಮಾನ ಪದವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಯಾವ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ಮೈಸೂರು
ದಿನಾಂಕ: ೧೦.೦೭.೨೦೧೪

[ಡಾ॥ ಡಿ. ಸುಮಂಗಳ]
ಕನ್ನಡ ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಮಹಾರಾಣಿ ಮಹಿಳಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು
ಮೈಸೂರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಘೋಷಣಾ ಪತ್ರ

"ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಯ ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ KVTMKS-00672 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾದ ನಾನು ೨೦೧೩-೧೪ನೇ ಸಾಲಿಗಾಗಿ **ಡಾ॥ ಡಿ.ಸುಮಂಗಳ,** ಕನ್ನಡ ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಮಹಾರಾಣಿ ಮಹಿಳಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು ಇವರ ಸೂಕ್ತ ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಪದವಿ, ಡಿಪ್ಲೋಮೊ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ಮೈಸೂರು
ದಿನಾಂಕ: ೧೦.೦೭.೨೦೧೪

[ಆರ್. ವೀಣಾ]
೨೦೧೩-೧೪ನೇ ಸಾಲಿನ ಎಂ.ಫಿಲ್. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ. ಮೈಸೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ

ಪರಿವಿಡಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ:

ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ, ಚೈತನ್ಯಶೀಲ, ವಿಶೇಷ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ಜೀವಿಯು ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಜನೇ ಸರಿ, ಭಾಷೆ, ಕಲೆಗಳು, ಮಾನವನ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು. ಭಾಷೆಗಿಂತ ಕಲೆಯು ಉತ್ತಮ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿ ಮಾನಸಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬೀರುವ ಪ್ರಭಾವ ಇತರ ಕಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸ್ಥರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಹದ್ದು. ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ತರವಾದದ್ದು. ಇಂತಹ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ದಾಸರು, ಕವಿಗಳು, ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯರು. ಅಂತಹ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಒಬ್ಬರು.

"ಗೀತ ವಾದಿತ್ರ ನೃತ್ಯಣಾಂ ತ್ರಯಾಂ ಸಂಗೀತ ಮುಚ್ಯತೆ" ಅಂದರೆ ಗೀತ, ವಾದನ, ನೃತ್ಯಗಳ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವೇ ಸಂಗೀತ. ಸಂಗೀತದ ಮಹತ್ವವು **"ಶಿಶುರ್ವೇತ್ತಿ ಪಶುರ್ವೇತ್ತಿ ವೇತ್ತಿಗಾನಂ ರಸಂ ಫಣಿಃ"** ಎನ್ನುವ ಉಕ್ತಿಯು ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ರಸಾನುಭೂತಿ ಇಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನು ಪಶುವಿಗಿಂತ ಕೀಳು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಹದ್ದು. **"ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ ರಸಾನುಬಿಜ್ಞ:- ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಶುಃ ಪುಚ್ಚ ವಿಷಾಣ ಮೇಣಃ"**- ಎಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತದ ಮಹತ್ವ ಅನಂತವಾದದ್ದು, ಜೀವನದ ದುಃಖ, ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯ, ಮನೋವ್ಯಾಧಿ ನಿವಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದು ಸಂಗೀತ. ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಸಂಗೀತ. ತನ್ನ ಹಿರಿಮೆ, ಗರಿಮೆಗಳಿಂದ, ಗುಣಾತಿಶಯಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಕಲೆಯೇ ಸಂಗೀತ. ಭಗವಂತನು ನಾದಪ್ರಿಯನು. ನಾರದ, ತುಂಬುರಾದಿ ಮಹನೀಯರು ತಮ್ಮ ನಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರು, ಕನಕದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಮೀರಾಬಾಯಿ, ಸೂರ್‌ದಾಸ್, ಶಿಶುನಾಳ ಷರೀಪ್ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ-ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಭಗವತ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಟಿ.ಪಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಎಂಬುವವರು

ತಮ್ಮ ಸೈಕಾಲಜಿ ಆಫ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ "Its melody of Indian Music Alone that can express internal emotions faithfully"[೧] ಎಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಗಮವಾಗಿ, ಹೃದಯ ಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅದ್ಭುತ ಕಲೆಗಳು, ಲಲಿತಕಲೆಗಳು. ಈ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಇದು **'ಗಾಂಧರ್ವವೇದ', 'ಉಪವೇದ', 'ಪಂಚಮವೇದ'**ವೆಂದೂ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ನವಜಾತ ಶಿಶುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ವೃದ್ಯಾಪ್ಯದವರೆಗೂ ಮುದನೀಡಿ, ಮನಃಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಸಂಗೀತಕ್ಕಿದೆ. ಸತ್‌ಚಿತ್ ಆನಂದದ ಮೂಲ ಸಂಗೀತ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದ ರಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಠಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಮಾಧ್ಯಮ ಸಂಗೀತ, ತನುಮನಗಳನ್ನು, ಕರ್ಣೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತಣಿಸಿ, ಚಿತ್ತ ಶಮನಗೊಳಿಸುವ ಮಹಾನುಭೂತಿ ಸಂಗೀತ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೋಗನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸಂಜೀವಿನಿಯಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇವೆ. ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಗಿಡಮರಗಳು ಸಹ ನಲಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದೃಢಪಡಿಸಿವೆ. ಸಂಗೀತವು ಜಡ ಪ್ರವೃತಿಯನ್ನು ಸಚೇತನಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ವರದಾನ. ಅತ್ಯಂತ ಬೇಸರ, ದುಃಖಮಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸಂಗೀತ ಕೇಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಆತಂಕ ದೂರಗೊಂಡು ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಫುಲ್ಲತೆಯಿಂದ ನಳನಳಿಸಿ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಜನಪರವಾದ ಸಂವೇದನಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಯು ಒಂದು. ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಆಗಮಿಸಿ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು.

೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಡು ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಕಷ್ಟ–ಸುಖ, ದುಃಖ–ದುಮ್ಮಾನಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಾ, ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಜಂಜಾಟದ ನಡುವೆಯೇ ದೇವರು–ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ಹರಿಭಕ್ತಸಾರ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಅಲೌಕಿಕತೆ, ದೈವಸ್ತುತಿಗಳ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಈ ದಾಸಯುಗದಲ್ಲಿ

೧. ಸೈಕಾಲಜಿ ಆಫ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್, ಟಿ.ಸಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್.

ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ತಾರತಮ್ಯ, ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮೇಲು-ಕೀಳು, ವೈಮನಸ್ಸು, ಅಹಂಕಾರ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಕೀರ್ತನೆ ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದರೆ ನಮಗೆಲ್ಲಾ ನೆನಪಾಗುವುದು ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು. **ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರಯ್ಯ** ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರದು ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ಹೆಸರು. ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಂಟು ಬಹಳವಾದುದು. ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಇವರ ಕೊಡುಗೆಯು ಅಪಾರವಾದದು, ಅಮೋಘವಾದದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಇವರು ತೋರಿಸಿರುವ ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದಾಗಲೀ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಲೀ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರು ತಳಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿರುವರು. ಅವರು ತೋರಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಇಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿದರು, ನುಡಿದಂತೆಯೇ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದರು. **'ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ವಾಯು ಜೀವೋತ್ತಮ'** ಎಂದು ಮನೆ ಮನೆಗೂ, ಹೋಗಿ, ಬೀದಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲೂ ಹಾಡುತ್ತಾ, ಕುಣಿಯುತ್ತಾ ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದು, ಜಿಪುಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಲೌಕಿಕದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಹಠತ್ತಾಗಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಘಟನೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗಿ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ **'ದಾಸ'**ನಾದದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯವೇನಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಸಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವು ಅಸಮಾನ್ಯರಿಂದಲೇ ನಡೆಯುವಂತಹ ವಿಚಾರ, ಅಂತಹ ಅಸಮಾನ್ಯ ತ್ಯಾಗಮೂರ್ತಿ ದಾಸವರೇಣ್ಯರೇ **ಪುರಂದರದಾಸರು.**

ನಾವು ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಭವಾವಳಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ. ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೈವಲ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಎಲ್ಲರೂ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ವಿಚಾರವಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ವೃಷಭೇಂದ್ರನು ಮಹಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ವೈಭೋವೋಪೇತವಾದ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ, ಆಸ್ತಿ ಅಂತಸ್ಸಿನಿಂದ ಸುಖದ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಒಂದು ನೆರೆಕೂದಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ವೈರಾಗ್ಯ ಪರವಶನಾಗಲು, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕೈವಲ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಮೊದಲ ತೀರ್ಥಂಕರನಾಗಿ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಚಾರವು ಇಂದು ಇತಿಹಾಸ. ಅದರಂತೆಯೇ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಹ ಇಂತಹ

ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೇ ಎದುರಿಸಿ, ವೈರಾಗ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿದ್ದು, ಸಂಗೀತದ ಭಕ್ತಿಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಅಂದರೆ ದಾಸರಾಗಲೂ, ವೈರಾಗ್ಯಪರರಾಗಲೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಲೂ, ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ ಯಾವುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಧೃಢ ಭಕ್ತಿ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ, ಧ್ಯೇಯ ಮುಖ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಇದರಿಂದ ವೇದ್ಯ. ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು **"ಜನಾರ್ಪಣ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ"** ಮಾಡಿ **"ದಾಸ"**ರಾದರು. ತಾಳ, ತಂಬೂರಿ ಹಿಡಿದು, ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿ, ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಸುತ್ತಿ, ಮನೆ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿ, ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಕಾಯಕದ ಜೊತೆಗೆ ಹರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ, ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದರು. ಅದು ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು ಮರವಾಗಲು ನೀರೆರೆದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಜ್ಞಾನ. ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಜಾತಿ ಧರ್ಮದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಹೊರಬರಲು ತಮ್ಮ ಪದಗಳ, ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ, ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಭಾವವು ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿತ್ತು, ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರದ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾಗಿ ಜನಪರ, ಜನಹಿತ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು, ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನಡೆಸಿದರು.

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಹ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ, **"ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ"** ರಾಗದಲ್ಲಿ **ಸ್ವರಾವಳಿಗಳನ್ನು** ಆರಂಭಿಕ ಪಾಠವನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯೇ **"ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ"**ದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಇವರು **"ಸರಳೆ, ಜಂಟಿ, ಅಲಂಕಾರ" "ಪಿಳ್ಳಾರಿಗೀತೆ"**ಗಳ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಕೆಯು ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಪಾಠವೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪುರಂದರದಾಸರು **"ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹ"**ರೆಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಭಾಜನರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂತಹ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಪುರಂದರದಾಸರು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಹಂಪೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದೂ, ಕಡೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹರಿಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹಂಪೆಯಲ್ಲೇ

ಹರಿಪಾದ ಸೇರಿದರು. ಅಂತಹ ಮಹಾನ್ ಪುರುಷರ, ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎಷ್ಟು ನಡೆಸಿದರೂ ಸಾಲದು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನನಗೆ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವುದರಿಂದ, ಸಂಗೀತ–ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಅವರು ಸಂಗೀತಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ, ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗೀತದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಆಂಧ್ರದ ಅಣ್ಣಮ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೂ ಕನಕದಾಸರು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾರವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಹೆಸರು ಅದುವೇ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಯ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು. ಇಂತಹ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚಿಂತನೆ, ವಿಚಾರ, ವಿಶೇಷತೆಗಳೇ ನನಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿ, ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾ, ಇಂದಿನ ಉತ್ಸಾಹಿ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ವೃದ್ಧರವರೆಗೂ, ಸಂಗೀತ್ಯಾಸಕ್ತರಿಗೂ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ, ಸಮಸ್ತ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನತೆಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂಗೀತ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ನನ್ನ ಪ್ರಬಂಧದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಇಂತಹ ಮಹಾನ್ ಸಾಧಕರ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಸಂಗೀತ, ಉಗಮ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕಸಂಗೀತ–ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಸಂಹಾರ, ಅನುಬಂಧ, ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡು

ಸಂಗೀತ–ಉಗಮ–ಬೆಳವಣಿಗೆ

ಸಂಗೀತವು ಯಾವಾಗ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಸಂಗೀತದ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಸಂಗೀತವು ಹೇಗೆ ಉಗಮವಾಯಿತು, ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ವೇದಕಾಲ–ಸಾಮವೇದ ಇದು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲ, ಮಧ್ಯಕಾಲ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ.

ಭೂಮಿಯ ಅವತರಣವಾದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮನುಷ್ಯನು ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಜನಿಸಿರುವನು. ಆದಿಮಾನವನಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲೇ ವಾಸವಾಗಿ, ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಆದಿಮಾನವನು ವಿಕಸನಗೊಂಡು, ಕ್ರಮೇಣ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗ–ತೊಡಗಿದ. ಈ ಆದಿಮಾನವನು ಗುಂಪು–ಗುಂಪಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಲ್ಲಿನ ಗುಹೆಗಳು ಅಥವಾ ಮರದಪೊಟರೆಗಳು ಅವನ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವನಿಗೆ ಗಿಡಗಳ ಸಪ್ಪಳ ಆನೆಗಳ ಝೇಂಕಾರ, ಹುಲಿ–ಸಿಂಹಗಳ ಘರ್ಜನೆ, ಕೋಗಿಲೆಗಳ ಇಂಚರ ಹಾಗೂ ನವಿಲಿನ ಧ್ವನಿ, ನಿಸರ್ಗದ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ವಿಚಿತ್ರ ಅನುಭವದೊಂದಿಗೆ, ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ ನೋಡಿದಾಗ, ಅವುಗಳ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಆಲಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಂತೆ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದಿಮಾನವರು ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಭಾಷೆ ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬೇರೆ–ಬೇರೆ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೀರಾವೇಶದಲ್ಲಿ, ಕೋಪ ಬಂದಾಗ ಕೂಗಾಡುವುದು, ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾದಲ್ಲಿ, ನಿದ್ರೆ ಬಂದಾಗ, ಹಸಿವಾದರೆ, ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿ ಬಂದಾಗ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಜ್ಞೆಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇಟೆಯಾಡಿದಾಗ ಆನಂದದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನಬಂದಂತೆ

ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಬಾಯಿ ಇತ್ತು ಭಾಷೆ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿನಯ, ಉದ್ಗಾರ, ಕೇಕೆಗಳೇ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ, ಆದಿ ಮಾನವರಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರ–ವಿಕಾರಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಬಂದು ವಿಕಸನಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ ನಂತರ ಮಾನವನ ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳು, ಬುದ್ಧಿಮಟ್ಟ, ನಡೆ–ನುಡಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಬಂದವು. ನಿಸರ್ಗದ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಭಾಷೆಯು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮಾನವನು ಭಾಷೆಯಿಂದ ಸಂವಹನಶೀಲನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಮಾನವನು ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು, ಗಿಡ–ಮರಗಳ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿದ್ದು, ಪಶು–ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಧುರ ಕಲರವವನ್ನು ಆಲಿಸಿ, ಲಕ್ಷಕೊಟ್ಟು ಎಷ್ಟೋ ವರುಷಗಳ ಕಠಿಣ ಶ್ರಮದಿಂದ ನಿಸರ್ಗದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ವೇದಪೂರ್ಣ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಸಂಗೀತವು ಇತ್ತೆಂದು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಗೀತವು ಮೊದಲು ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದು, **'ನಿಸರ್ಗವೇ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಥಮ ಗುರು'** ಎಂದು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಪೌರಾಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವು ವೇದ ಜನಿತವಾದುದು. ಸಾಮವೇದವೇ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಾಧಾರ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಲಯ, ತಾಳಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹದ್ದು, ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ತಲ್ಲೀನತೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಗೇಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಹಿರಿದಾದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಸಿರಿಕಂಠದವರು ಗಾಯನದಿಂದಲೂ, ವಾದಕರು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ನಾದೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ **"ನಾದಲೋಕ"**ವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು, ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಿವಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಗತಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳಿರುವುದು **"ಕೊರಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೆರಳ್"** ಎಂದು. ಅಂದರೆ, ಇದರ ಅರ್ಥ ಉತ್ತಮವಾದ ಶಾರೀರ ಇದ್ದರೆ ಅವರು ಉತ್ತಮ ಗಾಯಕರಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಅರ್ಥ. 'ಸಂಗೀತದ ಜೀವಾಳವೇ ಸುಸ್ವರ ಮತ್ತು ಸುನಾದ'. ಸುಸ್ವರ ಮತ್ತು ಸುನಾದದ ಮೂಲಕ ದೇವರನ್ನು

ಅರ್ಚಿಸಿ, ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸಾಧನೆಯದ್ದಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಂಗೀತದ ಆಧಾರಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಸುವ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ, ಪ್ರೇರಕವಾಗಿ ಇವು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು, ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು, ತತ್ವೋಪದೇಶಿಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಸಂಗೀತದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಹಾಗೂ ಸರ್ವವಿದಿತವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹರಿಕಥಾದಾಸರು ತಮ್ಮ ಹರಿಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು, ರಾಗಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಥೆಗೆ ಒಂದು ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಸಂಗೀತವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಗಡಿ, ಭಾಷೆ, ಜಾತಿಯ ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತ ವಿಶ್ವ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾದುದು. ಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ದೈವದತ್ತವಾದವು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ **'ವಿಶ್ವವು ನಾದದ ಡಕ್ಕೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾ, ನಾಟ್ಯವಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಕಂಪನಗಳಿಂದ ಭಾಷೆಯುಂಟಾಯಿತು'**. ಶಂಕರನು ನಾದ ತನುಮನಿಶಂ ಎಂದು ಸದ್ಗುರು ತ್ಯಾಗರಾಜರು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವು ಭಗವಂತನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಕೆಯ ಆಧಾರದಿಂದಿದೆ. ವೀಣೆ ಇಲ್ಲದ ಸರಸ್ವತಿಯಾಗಲೀ, ವೇಣುವಿಲ್ಲದ ಕೃಷ್ಣನಾಗಲೀ, ಡಮರುವಿಲ್ಲದ ಶಿವನಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂದು ದೇವ–ದೇವತೆಗಳು ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಟರಾಜನು ನಾಟ್ಯದೇವ, ಕೃಷ್ಣನು ವೇಣುವಾದಕ ಮತ್ತು ನಟವರ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಗೀತಕಲಾ ಕೋವಿದ. ರಾಗರಸಿಕ, ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯ ಆಂಜನೇಯ ಮಹಾ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸ, ದೇವಋಷಿ ನಾರದನು ಮಹತಿ (ವೀಣೆಯ ಹೆಸರು)ಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಹಾಡುವನು ಎಂದು ಭಾಗವತ ಪುರಾಣವು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಾವು ಸಂಗೀತದ ಉಗಮವನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಂಗೀತವನ್ನು ನಿಸರ್ಗದ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ, ಅದರ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ನಂತರದ ವೇದಕಾಲವು ಸಂಗೀತದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ದಾರಿತೋರಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ, ಸತತವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಸಂಗೀತವು ಆಗಲೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು

ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಮೃದಂಗ, ವೀಣಾ, ವೇಣು, ಡಮರು, ಕರ್ಕರಿ, ಗರ್ಗರಿ ಹಾಗೂ ಗೀತ, ವಾದ್ಯ ನೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರಚಾರದ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಕಾಲದ ಜನರಿಗೆ ತಂತುಗಳಿಂದ ವೀಣೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಚರ್ಮದಿಂದ ಅವನದ್ದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆಯ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯಗಳು ಬಹಳ ಉಚ್ಛ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವು. ನೃತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭಾಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತಿದ್ದರು. ನೃತ್ಯದ ನಾನಾ ಭಂಗಿಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುವು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಸ್ವರಗಳು ಉದಾತ (ನಿ,ಗ) ಅನುದಾತ (ರಿ,ದ) ಹಾಗೂ ಸ್ವರಿತ (ಸ,ಮ,ಪ) ಇದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಆನೇಕ ರಾಗಗಳು ಸಹ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವಾಗ, ಒಂದೇ ಸ್ವರದಿಂದ ಮಂತ್ರಪಠಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ **"ಅರ್ಚಿಕ"** ಎಂದು ಕರೆದರು. ಎರಡು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮಂತ್ರಪಠಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ **"ಗಾಥಿಕ"** ಎಂದು ಕರೆದರು, ಹಾಗೆಯೇ ಮೂರು ಸ್ವರಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ **"ಸಾಮಿಕ"** ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ **"ಸ್ವರಾಂತರ"** ಎನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ಐದು, ಆರು ಮತ್ತು ಏಳು ಸ್ವರಗಳಾಗಿ ಸಂಗೀತವು (ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು) ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿತು. ಔಡವ, ಷಾಡವ, ಸಂಪೂರ್ಣಗಳೆಂದು ಸ್ವರಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೇನೆಂದರೆ ಸಂಗೀತವು ವೇದ ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ, ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾ ವಿಕಸನ ಹೊಂದಿ ಒಂದು ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಕಾಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುಪುರಾಣ, ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಹರಿವಂಶಿ ಪುರಾಣಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಚಾರ, ವರ್ಣನೆ ಹಾಗೂ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ರಾಗ ಮೂರ್ಛನೆಗಳು, ಗೀತದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹಾಗೂ ತಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಂಗೀತದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

[illegible]

ರಾಮಾಯಣ

ಭಾರತದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಚಾರ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿ ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಸಂಗೀತದ ಮೂರು ಅಂಗಗಳಾದ ಗಾಯನ, ವಾದನ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು. "ಮಾರ್ಗೀಯ ಹಾಗೂ ದೇಶಿ" ಎಂಬ ಎರಡು ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಗೀತವು ಸಹ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಗಾಯನದ ಜೊತೆಗೆ ವೀಣೆ ನುಡಿಸುವುದು ಒಂದು ಗೌರವಯುತ ಸಂಗೀತವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೀಣೆಗಳಲ್ಲಿ 'ವಿಪಂಚಿ' ಹಾಗೂ 'ವಲ್ಲಕೀ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು ಎಂದು ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ 'ಮೃದಂಗ' ಪಚಹ, ಪಣವ, ಹಿಂಡಿಯ, ಶಂಖ, ದುಂದುಭಿ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನೃತ್ಯವು ಸಹ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗ, ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಸಂಚಲನದ ಮೂಲಕ ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಹಾವಭಾವಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. "ಲಾಸ್ಯ" ಎಂಬುದು ನೃತ್ಯದ ಹೆಸರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ನೃತ್ಯ "ಲಾಸ್ಯ", ಲಂಕಾಧಿಪತಿ ರಾವಣ ೬೪ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಪಾರಾಂಗತನಾಗಿದ್ದನ್ನಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಗಾರರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಇದ್ದರು. ಲವ-ಕುಶರು ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ತೋತ್ರ ರೂಪವಾಗಿ ಏಳು ಜಾತಿ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಗಾಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಭೀಷಣನ ಮಗಳು 'ಅನಲೆ' ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ವೀಣಾವಾದಕಿ ಎಂಬ ಅಂಶವೂ ತಿಳಿದಿರುವಂತಹ ವಿಷಯ. ಸುಗ್ರೀವನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ವೀಣಾವಾದನದ ಶುದ್ಧ ಗಾಯನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತ

ರಾಮಾಯಣದಂತೆ, ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಂಗೀತದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇತ್ತು ಎಂಬುದು ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. **ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು.**[೧] ಹಾಗೂ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಹಾಗೂ ಗಾಂಧಾರ ಗ್ರಾಮದ ವರ್ಣನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಂಠ (ಗಾಯನ) ಸಂಗೀತದ

೧. ಪು.ಸಂ.೩, ಸಂಗೀತ ಡೈಜಸ್ಟ್, ಪ್ರೊ.ರಾಜೀವ ಹಿರೇಮಠ

ಜೊತೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾದ್ಯಯಂತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೀಣಾ, ವೇಣು, ಮೃದಂಗ, ಭೇರಿ, ಶಂಖ, ದುಂಧುಬಿ ಪುಷ್ಕರ ಹಾಗೂ ಅವನದ್ಧ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಚರ್ಮವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವೇಣು ನಾದಪ್ರಿಯ ವಾದಕ, ಕೊಳಲಿಲ್ಲದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೆನೆಯಲಾಗದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ "ಲ್ಯಾಸ" ನೃತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ "ರಾಸಲೀಲಾ" ನೃತ್ಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಸಹ ಉಚ್ಛ ವರ್ಗದ ಸಮಾಜದವರಷ್ಟೇ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಮಹಿಳೆಯರು ಗಾಯನ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯದ ಅನುರಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಗೌರವಪೂರ್ಣ ಸನ್ಮಾನ, ಸ್ಥಾನ ಎಲ್ಲವೂ ಇತ್ತು. ಗಾಯನ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದವರನ್ನು ಆಸ್ಥಾನ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅರ್ಜುನನು ಬೃಹನ್ನಳೆಯಾಗಿ ನಾಟ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಚಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ, ಅಲ್ಲದೇ ಈತ ಗಾಯನ ಹಾಗೂ ವೀಣಾವಾದನದಲ್ಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಜವು ಸಾಗಿ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರಕಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಸಂಗೀತವು ಮಹಾಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗವಾಯಿತು ಎನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತವೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬರಬರುತ್ತ ಸಂಗೀತವು ವಿಕಾಸಹೊಂದಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

'ಭರತ' ಎಂಬುವನು ಸಂಗೀತ ಚಿಂತಕನಾಗಿದ್ದು, ಸಂಗೀತ ರಚನಾಕಾರ–ನಾಗಿದ್ದನು. ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಭರತನು ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಭರತನು ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಭರತನ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಭರತನು ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥ **'ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ'**ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ನಾಟ್ಯ ಕುರಿತಂತೆ ಸಮಗ್ರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನಮಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಗೀತ, ವಾದ್ಯ, ನೃತ್ಯ, ನಾಟ್ಯ, ಶೃತಿ, ಸ್ವರ, ರಾಗ, ಜಾತಿ, ರಸ, ಜಾತಿ, ಅಲಂಕಾರ ಹಾಗೂ ಮೂರ್ಛನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣನೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸಮಗ್ರ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ಯಾವ

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಂತರ ಬಂದ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಕರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಾರದರು **'ನಾರದೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ'** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. [ದೇವರ್ಷಿನಾರದರಲ್ಲ] ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದದ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಏಳು ಗ್ರಾಮ ರಾಗಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಷಾಡವ, ಪಂಚಮ, ಮಧ್ಯಮ, ಷಡ್ಜ, ಗ್ರಾಮ, ಸಾಧಾರಿತಾ, ಕೈಶಿಕ ಮಧ್ಯಮ, ಮಧ್ಯಮಗ್ರಾಮ, ಇನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಗೀತದ ಮಾಹಿತಿ ನಮಗೆ ಅದರಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 'ಮಕರಂದ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಾರದರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಗ-ರಾಗಿಣಿಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಪುರುಷ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀರಾಗಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಗದ ರಸ, ಸಮಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತಂಗ ಮುನಿಯು **"ಬೃಹದ್ದೇಶಿ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ಮೂರ್ಛನವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಗ, ಜಾತಿ, ಗೃಹ, ಅಂಶ, ತಾರ, ಮಂದ್ರ, ಷಾಡವ, ಔಡವ, ಅಲ್ಪತ್ವ, ಬಹುತ್ವ, ನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತ ಕುರಿತಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ, ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತವು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿ ಮುಂದುವರೆದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಸಂಗೀತ

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅಷ್ಟರಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತದ ಘನತೆ, ಗೌರವಗಳು ಯುರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿತ್ತು. ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ, ಕ್ರೂರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ, ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆಕ್ರಮ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರು ತಮ್ಮ ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಂಗೀತವು ಸಹ ಪತನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದ್ದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸಂಗೀತವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದರು. ಭಾಷೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಯಿತು. ಸಂಗೀತವು ಮಿಶ್ರರೂಪವಾಗಿ

[ಕವಲಾಗಿ] ಹುಟ್ಟಿತು. ಅಂಥಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಸಂಗೀತವು ಉತ್ತಮ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಾದಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಿತು. ಆಗಲೇ ಹೊಸ ಹೊಸ ರಾಗಗಳು ವಿವಿಧ ವಾದ್ಯ ಪರಿಕರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಅಂದಿನ ಸುಲ್ತಾನರು ಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಗೌರವ, ಪುರಸ್ಕಾರ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ, ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ, ಗಾಯಕರಿಗೆ, ವಾದಕರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಲಭಿಸಿ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಯದೇವನು **"ಗೀತಗೋವಿಂದ"** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಜಯದೇವನು ಸ್ವತಃ ಕವಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದು, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಧಾ–ಕೃಷ್ಣರ ಕುರಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ. **ಜಯದೇವನ ಅಷ್ಟಪದಿಯು** ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗೀತದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಹಾಗೆಯೇ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದ ಶಾಙ್ಗದೇವನು **"ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಸಮಗ್ರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ, ನಾದ, ಶೃತಿ, ಸ್ವರ, ಗ್ರಾಮ, ಮೂರ್ಛನಾ, ರಾಗ, ಥಾಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ, ಶತಮಾನದಿಂದ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಗೀತದ ಉಗಮವನ್ನು, ವಿಕಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೦೦ ರಿಂದ ೧೮೦೦ರವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು **"ಸಂಗೀತದ ವಿಕಾಸ"** ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಖಿಲ್ಜಿ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲ್ಜಿಯು ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವು ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು. ಅವನ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ **"ಅಮೀರ್‌ಖುಸ್ರು"** ಎಂಬುವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನು ಪಾರ್ಸಿ ಕವಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಮೀರ್‌ಖುಸ್ರು **"ಪಖವಾಜ"** ಎಂಬ ಅವನದ್ಧ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ತುಂಡು ಮಾಡಿ "ತಬಲಾ" ವಾದ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ದಂತಕಥೆಯು ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಿತಾರ್ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇವನದ್ದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರು ಅನೇಕ

ರಾಗಗಳನ್ನು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ತಾಳಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ನವೀನತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಪರಿಶೋಧಿತವಾದ ಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ತಾಳ ಹಾಗೂ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ: ಗಜ಼ಲ್, ಕವ್ವಾಲಿ, ತರಾನಾ, ಖ್ಯಾಲ್ ಹಾಗೂ ಖಮಸಾ.

ರಾಗಗಳು: ಜೀಲಫ್, ಪೂರ್ವಿ, ಪೂರ್ಯಾ, ಯಮನ್ ಇತ್ಯಾದಿ.

ತಾಳಗಳು: ಝುಮ್ರಾ, ಅಥಾಚೌತಾಲ, ಸೂಲಫಾತ್, ಸವಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ವಾದ್ಯಗಳು: ಸಿತಾರ, ತಬಲಾ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೬ರ ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಬಾಬರನ ಆಡಳಿತ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾಲ್, ಗಝುಲ್ ಹಾಗೂ ಕವ್ವಾಲಿ ಗಾಯನದ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರು ದಣಿದಾಗ, ಬೇಸತ್ತಾಗ, ಸಂಗೀತವನ್ನು ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಬರನ ಮರಣದ ನಂತರ ಅವನ ಮಗ ಹುಮಾಯೂನ್ ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇವನು ಸಹ ತಂದೆಯಂತೆ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. **"ಭಜನೆ"** ಮುಂತಾದ ಗಾಯನ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ರಾಮಾಮಾತ್ಯರು **"ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪೀಠಿಕಾ ಭಾಗ, ಸ್ವರ ಅಧ್ಯಾಯ. ವೀಣಾ ಅಧ್ಯಾಯ, ರಾಗ ಅಧ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಮೇಳ ಯಥಾಟ ಅಧ್ಯಾಯವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಙ್ಗದೇವನು ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು **"ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ"** ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಶಾಙ್ಗದೇವನು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ರಮಾಮಾತ್ಯನು ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಂತರ ೩೦೦ ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗುವುದು ಸಹಜವಾದದ್ದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಮಾಮಾತ್ಯನು ಶಾಙ್ಗದೇವನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳೂ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗೀತದ

ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮಾಮಾತ್ಯರ **"ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿ"** ಗ್ರಂಥವು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಹುಮಾಯೂನನ ಮರಣದ ನಂತರ ಅವನ ಮಗ "ಮಹಮ್ಮದ ಜಲಾಲುದ್ದೀನ ಅಕಬರನು" ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇವನು ಶೂರ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲವನ್ನು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ **"ಸುವರ್ಣಕಾಲ"** ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಗೀತಗಾರರು, ಕವಿಗಳು, ಪಂಡಿತರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಹಾಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ನವರತ್ನಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಉಂಟು. ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಅಕ್ಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರಾದ ಸ್ವಾಮಿ ಹರಿದಾಸ, ತಾನಸೇನ, ರಾಮದಾಸ, ಸೌರಸೇನ ಮುಂತಾದವರಿದ್ದರು. ಸ್ವಾಮಿ ಹರಿದಾಸರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ "ದೃಪದ್" ಹಾಗೂ "ಭಜನ್" ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯ ತಾನಸೇನ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದನು. ತಾನಸೇನ ಅನೇಕ ದೃಪದ್ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ರಾಗಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ತಾನಸೇನ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಹೊಸರಾಗಗಳು ಮಿಯಾಕೀ ತೋಡಿ, ಮಿಯಾಮಲ್ಹಾರ, ಮಿಯಾಕಿ, ಸಾರಂಗ, ಸಾಜಗಿರಿ, ದರ್ಬಾರಿ ಕಾನಡಾ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂರದಾಸ, ಮೀರಾಬಾಯಿ, ಸಂತ ಕಬೀರ, ತುಳಸಿದಾಸ ಕವಿಗಳು, ಉಗಮಿಸಿ ರಚಿಸಿ ಭಕ್ತಿಪದ, ಭಜನೆಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೊಳಿಸಿದರು. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕಡೆ ದ್ರುಪದ ಗಾಯನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಭಕ್ತಿ-ಭಜನೆಯು ಸಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಭಕ್ತಿ ಪರಾಯಿಣಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತಳು. ಕೃಷ್ಣನ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯುತ್ತ ಭಜನೆ, ಸಂಗೀತದ ಮುಖಾಂತರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೀರಾಬಾಯಿ ಗುಡಿಗುಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಗ್ಗೆ ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ಹಾಡುತ್ತ, ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಭಕ್ತಿ ಸಂಗೀತವು ಜನರ, ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಅವಳು ಬರೆದ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಲಾಕಾರರು, ಭಕ್ತರು ಆನಂದದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

[illegible]

ಆದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಂತ ಕಬೀರದಾಸ, ತುಳಸಿದಾಸ ಕವಿಗಳು ಸಹ ಅನೇಕ ದೋಹಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರು, ದಯೆ, ನೀತಿ, ಧರ್ಮಗಳ ಸುತ್ತ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿರಸದಲ್ಲಿ ಹೆಣೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸೂರದಾಸರು ಸಂಗೀತಗಾರರಲ್ಲದೇ ಸ್ವತಃ ಸಂಗೀತಜ್ಞನು ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ೪೦ ರಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಲಲಿತ, ಪಂಚಮ, ಮಾಲಕೌಂಸ, ಹಿಂದೋಲ, ದೇಶಕ, ಭೂಪಾಲಿ, ಯಮನ, ಕಾನಡ ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಸೂರದಾಸರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಬರನ ಮರಣದ ನಂತರ ಅವನ ಮಗನಾದ ಸಲೀಮ ಜಹಾಂಗೀರ ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ತಂದೆಯಂತೆ ಇವನು ಸಹ ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿ. ಈತನು ಸ್ವತಃ **"ಸಿತಾರ"** ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನ ಪತ್ನಿ **"ನೂರಜಹಾನ್"** ಸ್ವತಃ ಕವಯತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಜ್ಞಳಾಗಿದ್ದಳು, ಈತನ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಲಾವಿದರಿದ್ದರು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಝುಲ್, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ, ಸಿತಾರವಾದನ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಸೋಮನಾಥನು **"ರಾಗವಿಭೋದಾ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ, ಪಂಡಿತ ದಾಮೋದರನು **"ಸಂಗೀತ ದರ್ಪಣ"** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ **"ಆಹೋಬಲ"** ಎಂಬಾತನು **"ಸಂಗೀತ ಪಾರಿಜಾತ"** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯ ತಂತಿಯ ಉದ್ದಳತೆಯ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ವಿಕೃತ ಸ್ವರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವೆಂಕಟಮಖಿಯವರು **"ಚತುರ್ದಂಡೀಪ್ರಕಾಶಿಕ"** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಣಿತಾನುಸಾರ ಸಪ್ತಕದ ೧೨ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ೭೨ ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವಭಟರವರು ಕೂಡಾ **"ಅನುಪ ವಿಲಾಸ", "ಅನುಪಾಂಕುಶ", "ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ", "ಸಂಗೀತ ವಿನೋದ", "ವರ", "ನಷ್ಟೋದಿಷ್ಟ"** ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ, ತಮಿಳು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಅಕಳಂಕರು **"ಸಂಗೀತಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ"** ಬರೆದರು ಇದರಲ್ಲಿ ೨೪ ಶ್ರುತಿಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮ ವೀಣೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ನಾಮದೇವ, ರಾಮದಾಸ, ತುಕಾರಾಂ, ಬಹಿಣಾಬಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಸಂತರು ಆಗಿಹೋದರು, ಇವರು ತಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಕ್ತಿ ಸಂಗೀತ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಲಾವಣಿ, ಭಾರೋಡೆ, ಪವಾಡ ಎಂಬ ಲೋಕ ಗೀತೆಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು. ದುಂದುಬಿ, ಮೃದಂಗ ಹಾಗೂ ವೀಣಾ ವಾದ್ಯಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಬಹಳ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕಲಾವಿದರಿಂದ, ಕಲಾರಸಿಕರಿಂದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೊಂಡು, ಬೆಳವಣಿಗೆಯತ್ತಾ ಸಾಗಿತು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲ

೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಸಾಧನೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಾರಣ ರೂಪದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧಿಕಾರ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷರು ಒಳ್ಳೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಾಶ್ರಯದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಹಾಗೂ ಫಾರಸಿಯ ಸುಂದರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ ಅಶ್ಲೀಲ ರೂಪವಾಗಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಕೇವಲ ಭೋಗವಿಲಾಸದ ಸಾಧನ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷರು, ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ಚಾರಿತ್ರ್ಯಹೀನರೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಸಂಗೀತದ ಗೌರವ, ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಭಾಗ್ಯ ಮತ್ತೆ ಚಿಗುರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾರಣ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಂಗ್ಲರು (ಸರ್. ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಡೇ, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ವಿಲಿಯರ್ಡ್ ಮೊದಲಾದವರು) ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು, ಶಿಕ್ಷಿತರ ಮೇಲೆ ಇದರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಗ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವ ಯೋಜನೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸೌರೀಂದ್ರ ಮೋಹನ ಟಾಗೋರ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ರಾಗ-ರಾಗಿಣಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು, "Universal History of Music" ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರೊ॥ರಾಜೀವ ಹಿರೇಮಠರವರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಡೈಜಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು[೧].

ಈ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಭಾರತದ ಇಬ್ಬರು ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವರೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ದಿಗಂಬರ ಪಲೂಸ್ಕರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ನಾರಾಯಣ ಭಾತಖಂಡೆ. ಈ ಇಬ್ಬರು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಟಿಬದ್ಧರಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು ನಿಂತರು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು, ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದು ಬಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು **ವಿಶ್ವಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಗೋರರವರಿಗೆ** ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವರು ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಗಗಳ ಆಕರ್ಷಕ ಸ್ವರ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ **"ರವೀಂದ್ರ ಸಂಗೀತ"**ದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಗೀತ ಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದರು.

ಹೀಗೆ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಸಂಗೀತವು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ಆಧುನಿಕದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇಂದು ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಮ್ಮ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತವು ಪಡೆದು, ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಜನತೆಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಚನಕಾರರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಭಾವಿತ-ವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅವರ

೧. ಪು.ಸಂ. ೧೯. ಪ್ರೊ॥ರಾಜೀವ ಹಿರೇಮಠ, ಸಂಗೀತ ಡೈಜಸ್ಟ್

ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಮಾನವನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನುಡಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಮಾತಿಗೂ ಮೀರಿದ ಭಾವಗಳಿವೆ. ಅದುವೇ ಸಂಗೀತ, ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರ, ನಾಟ್ಯಾದಿ ಕಲೆಗಳು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಂತಹ ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಬಲ್ಲುವೆಂಬುದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಕಲೆಗಳು ಮಾತಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅದಕ್ಕೆ ಅತೀತವಾದುದರ ಕಡೆಗೆ ಕೈಚಾಚುತ್ತವೆ. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಹೇಗಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧಾಟಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಅವುಗಳ ಲಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿರಬಹುದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ವಚನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಉಗಮವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನಬಹುದು. ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ (ಸು.೧೦೪೦)ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಯ ಛಾಯೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವಚನಗಳ ಪ್ರಾರಂಭವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ತ್ರಿಪದಿಯ ಸಾಲುಗಳಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನೋಡುವುದಾದರೆ: "ಹೊಲಬನರಿಯದ ಗುರುವು ಸುಲಭನಲ್ಲದ ಶಿಷ್ಯನ ಕೆಲಬಲನ ನೋಡಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ಮಾಡದುಪದೇಶ, ಅಂಧಕನ ಕೈಯ ಅಂಧಕ ಹಿಡಿದಂತೆ ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥ".

ಎತ್ತಪ್ಪೆ ಶರಣಂಗೆ ತೊತ್ತಪ್ಪೆ ಶರಣಂಗೆ, ಸತಿಪತಿಗಳೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿ ಹಿತವಪ್ಪುದು ಶಿವಂಗೆ, ಹರಿತನ ಭಕ್ತರ ತಿರಿವಂತೆ ಮಾಡುವ, ಇಳೆ ನಿಮ್ಮ ದಾನ ಬೆಳೆ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಧಾಟಿ ಇವುಗಳ ಮೊದಲನೆ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೊದಲು ತ್ರಿಪದಿಗಳಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುವೆಂದೂ ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗದಿದ್ದರೂ, ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಮೇಲೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದರಬಹುದಾದ ತ್ರಿಪದಿಗಳ ಲಯ ಪ್ರಭಾವವು ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ತಮಿಳಿನ ಶಿವಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳಾದ **"ತೇವಾರಂ"**ಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇಲವ ಛಂಧೋಬುಧಿಯಾದ ಗದ್ಯದ ಮಾದರಿಗಳೂ ಈ ವಚನಗಳ ರೂಪದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ವಚನ ಪ್ರಯೋಗವು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ, ಮಹಾಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು.

ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ನಾದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಾಡಲು ಬರುವಂತಿದ್ದವು ಎನ್ನಬಹುದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆ ಹಾಡುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾದ ಸಂಗೀತವೂ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಗೀತೆಗಳೆಂದರೆ ಋಗ್ವೇದ ಸೂಕ್ತಗಳು, ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದಿದ್ದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹರಪ್ಪ ಮೊಹೆಂಜದಾರೋಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವೀಣೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ವಾದ್ಯಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತವೆ. ಸಿಂಧು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಜನ ಇತರ ಕಲೆಗಳಂತೆ ಬಹುಶಃ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ವೇದಯುಗ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ರೂಪಿತವಾದ ಸಂಗೀತ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಸಿಂಧು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದು ಅದನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ.೪ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭರತನ "ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ"ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ "ಬೃಹದ್ದೇಶಿ"ಯೇ ಅತೀ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು, ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃ ಮತಂಗನು. ಈತ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂಬ ಊಹೆ ಇದೆ. ಈತ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನವನು. ಋಷ್ಯ ಮೂಕ ಪರ್ವತದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಬೃಹದ್ದೇಶಿ' ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗಿದ್ದ ಕೋಹಿಲ, ದತ್ತಿಲ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ–ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ (೧೧೧೬–೧೧೨೭) ವಿರಚಿತ **"ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ"** ಅಥವಾ **"ಅಭಿಲಕ್ಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ"**. ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಹ ಕೃತಿಯಿದು, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದವರು ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಾದಿ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟಂತೆಯೇ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಈ

ಗ್ರಂಥ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮಗ ಜಗದೇಕ ಮಲ್ಲನೂ ಸಹ (೧೧೩೫–೫೦) **"ಸಂಗೀತ ಚೂಡಾಮಣಿ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಸಹ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಧನೆಯೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲದ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಳೆರಡರ ಸಮನ್ವಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜನತೆಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಚನಕಾರರು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಚನಕಾರರ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತಾದಿ ಕಲಾಸಂಸ್ಕಾರ ಕೆಲವರ ಪಾಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದ ಭೋಗ-ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಲಭಿಸಬಲ್ಲ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲು ವಚನಕಾರ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಶ್ರಮಿಸಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಅಂತು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಗೀತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

"ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪರವಾದದ್ದು, ಭಗವದ್ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಆತ್ಮಶೋಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳೂ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ದಿವ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಇತರರಿಗೂ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ ಸಮಸ್ತರನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಹರಿದಾಸರ ಆತ್ಮಶೋಧನೆ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಅವರು ಆರಾಧಿಸುವ ನಾನಾ ವಿಧಾನಗಳು ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ"[೧] ಎಂದು ಜೆ. ವರದರಾಜ್‌ರವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಎಲ್ಲ ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ಶರಣಾಗತಿ ತತ್ವದ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಆತ್ಮಶೋಧನೆ, ದೈನ್ಯತೆ, ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ, ಹರಿ-ಗುರುಪಾದಸೇವೆಯ ಭಾವದಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಈ ಶರಣಾಗತಿಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ದೈವಸಾನಿಧ್ಯ ಸೇರಿರುವ ಪುರಾಣ ಪುರುಷರ, ಭಾಗವತಭಕ್ತರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಿ ಧ್ಯಾನವೊಂದನ್ನೇ ಧಾರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಆಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಲೋಕಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ದೈವದತ್ತ ತುಡಿಯುವುದೇ ಇವರ ಗುರಿ. ಲೌಕಿಕಾಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಜೀವ ಸುಖ ಬೇಡಿದ, ಮರುಜನ್ಮವಿಲ್ಲದ, ಶಾಶ್ವತ ಮುಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗದ ಸಾಧಕರಾಗಿ ಈ ದಾಸಪಂಥದವರು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ[೨].

೧. ಪು.೨೦, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು, ಜಿ.ವರದ್‌ರಾಜ್
೨. ಪು.೨೩, ಪ್ರೊ. ನಾ.ಗೀತಾಚಾರ್ಯ, ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕಾವ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದುದಲ್ಲ. ಮಧ್ವತತ್ವ, ಭಕ್ತಿ, ನೈತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರಲು ಹೊರಟಂತಹ ರಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಕಾವ್ಯಾಂಶವಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದಾದರೂ, ಮಧ್ವತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದುದಲ್ಲ. ವಿಶಾಲಮನೋಭಾವ ಮತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದವರೂ ಆದರ, ಗೌರವ ನೀಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು.

ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತನ್ನ ಗೇಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ರಾಗ, ತಾಳ, ಲಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜನರ ಸಂಗೀತವಾಯಿತು. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಗಣನೀಯವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಹರಿದಾಸರ ರಚನೆಗಳು ಬೇಗನೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಳಕ್ಕೆ ನಾಟಿದವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿನ ಸರಳತೆ, ಆಡುಭಾಷೆಯ ಜನಪದದ ಜಾಣ್ನುಡಿಗಳ ಸೂಕ್ತಿಯ ಬಳಕೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಮಾಧ್ವ ತತ್ವ ಪ್ರಸರಣವನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ, ಅದರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಹೇಳುವ ಪರಿಪಾಠವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವರು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೆ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ವಂತಿಕೆ, ಸ್ವತಂತ್ರದ ಛಾಪನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಮೂಡಿಸಿದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವು ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಅಚಲಾನಂದದಾಸರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ.

ಅಚಲಾನಂದರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರು ತಮ್ಮ **"ಕರ್ನಾಟಕ ಭಕ್ತಿ ವಿಜಯ"** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. **"ಅಚಲಾನಂದ ವಿಠಲ"** ಎನ್ನುವ ಅಂಕಿತವಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದರಿಂದ ಅಚಲಾನಂದದಾಸರು ಶಾ.ಶ. ೮೦೧ರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಶಾ.ಶ. ೧೨೮೧ರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಹುಲಗೂರ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ

ಇಬ್ಬರು ದಾಸರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಿರಬೇಕೆಂದು ಡಾ.ವರದರಾಜರಾಯರ ಅಭಿಮತ.

ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಷ್ಯರು. ಅವರು ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರೆಂದು ಹಲವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಂಗೀತ ಕುರಿತಂತೆ ಯೋಗಸಾಧನಾ ಆಶ್ರಮದ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಯೋಗಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಗೀತವು ಮಹತ್ವವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನು ನೀಡಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರೊ. ರಾಜೀವ್‌ಹಿರೇಮಠ್‌ರವರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು "Music is the performing; spontaneous; creative; and totally depends on mathematics; mathematics is the pure science; so music is also one of the science of the sciences"[೧].

ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಸಾಧನೆ, ಇವತ್ತಿಗೂ ಯುವ ಕಲಾ ಪೀಳಿಗೆಗೆ, ಸಾಧಕರಿಗೆ, ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಸಂಗೀತಗಾರನಲ್ಲಿ, ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರನಲ್ಲಿ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗಣಿತ ಹಾಗೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಇರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೨೭. ಪ್ರೊ||ರಾಜೀವ ಹಿರೇಮಠ, ಸಂಗೀತ ಡೈಜಸ್ಟ್

ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ–ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಸಂಗೀತವು ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳಲ್ಲಿ **'ಸಾಮವೇದ'**ದಿಂದ ಉಗಮವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರ ಅಭಿಮತ. ಭಕ್ತರು ಭಗವಂತನನ್ನು **'ಸಾಮಗಾನ ಪ್ರಿಯ'**ನೆಂದು ಕರೆದು. ಭಾಷೆಯನ್ನು ದೋಷರಹಿತವಾಗಿರಿಸಲು ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿಬಂಧನೆಗಳು, ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಅವಶ್ಯಕ, ಹಾಗೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಯ–ಸಂಗೀತದ ವಿಕಾಸವು ಲಕ್ಷಣ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಬಂಧಿತ ಸಂಗೀತವನ್ನು **"ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ"** ಅಥವಾ **"ಮಾರ್ಗ"** ಸಂಗೀತವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ತನಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೊಘಲರ ಆಕ್ರಮಣದ ನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವು ಇರಾಕ್, ಇರಾನ್, ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶಗಳ ಸಂಗೀತ ಛಾಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಭಾರತವು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಒದಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಗೀತವು ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವು ಎರಡು ಕವಲಾಗಿ ಒಡೆದು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ 'ಔತ್ತರೇಯ' ಮತ್ತು 'ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ'–ಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಈ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೇ "ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ'ವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಹರಿಪಾಲನದೇವನು ಹೀಗೆಂದಿರುವನು

॥ತದಪಿದ್ವಿವಿಧಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಭೇದತಃ।
ಕರ್ನಾಟಕಂ ದಕ್ಷಿಣೇ ಸ್ಯಾದ್ದಿಂದುಸ್ಥಾನೀ ತಥೋತ್ತರೆ॥

ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೈಸೂರು, ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಕೇರಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. **ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಲಯಪ್ರಧಾನ, ಗಮಕಯುಕ್ತ** ಸಂಗೀತವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಮದರಾಸು

(ಚನ್ನೈ) ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀತ್ಯಾಗರಾಜರು, ದೀಕ್ಷಿತರು, ಶ್ಯಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚವು ಮಹದುನ್ನತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ದಾಸಕೂಟ ಮತ್ತು ಶಿವಶರಣರ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಉಗಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ರಾಗ, ತಾಳ (ಲಯ), ಗಮಕ, ಶೃತಿ ಪ್ರಧಾನ ರಾಗಗಳು, ೭೨ ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ೩೬ ಶುದ್ಧ ಮಧ್ಯಮ ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗಗಳೆಂದು, ೩೬ ಪ್ರತಿಮಾಧ್ಯಮರಾಗಗಳೆಂದು ವಿಭಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಮೇಳಕರ್ತರಾಗಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ಜನ್ಯರಾಗಗಳು ಉದಯಿಸಿದ್ದು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಜನಕ–ಜನ್ಯರಾಗಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಾಗಗಳು ಆರೋಹಣ–ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ, ಔಡವ–ಷಾಡವ, ಔಡವ–ಔಡವ, ಷಾಡವ–ಷಾಡವ, ಔಡವ–ಸಂಪೂರ್ಣ, ಷಾಡವ–ಸಂಪೂರ್ಣ ಎಂದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಪ್ತಸ್ವರಭರಿತ ರಾಗವು ಸಂಪೂರ್ಣರಾಗ, ಜನಕ ರಾಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಶಂಕರಾಭರಣ, ಕಲ್ಯಾಣಿ, ತೋಡಿ ಮುಂತಾದವು (ಸಂಪೂರ್ಣ) ಜನಕರಾಗಗಳು. ಭೈರವಿರಾಗವು ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಗವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅದು ಜನ್ಯ ರಾಗವಾಗಿರುವುದು. ಜನ್ಯರಾಗವೆಲ್ಲವೂ ಜನಕ ರಾಗಗಳಿಂದ ಉದಯಿಸಿದ್ದು: ಅವುಗಳು ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗದ ಮೂರ್ಛನೆಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳು ಆ ಮೇಳಕರ್ತ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹಂಸಧ್ವನಿ, ಮೋಹನ, ಹಿಂದೋಳ ಮುಂತಾದವು ಜನ್ಯರಾಗಗಳು.

ಶೃತಿರ್ಮಾತಾ ಲಯಃಪಿತಾ[೧] ಎಂದು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತಾಳಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ತಾಳವು ಲಘು ಧೃತ, ಅನುಧೃತ, ಪ್ಲುತ, ಕಾಕಪಾದ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಂಗೀತದ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನ ತಾಳಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸುಳಾದಿ ಸಪ್ತತಾಳಗಳು, ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಧೃವ, ಮಠ್ಯ, ರೂಪಕ, ಝಂಪೆ, ತ್ರಿಪುಟ, ಅಟ್ಟ ಮತ್ತು ಏಕತಾಳಗಳು. ಇವುಗಳು ೩೫ ತಾಳಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಶೃತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಯಾವುದೆ ಸಂಗೀತ,

೧. ಪು.ಸಂ.೩೨, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೀಪಿಕೆ.

ಸುಸ್ವರ, ಸುನಾದಕ್ಕೆ ಶೃತಿಯೇ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಅಂಶ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ೨೨ ಶೃತಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸ–ಷಡ್ಜ, ಪ–ಪಂಚಮವು ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಷಡ್ಜವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ೫ ಸ್ವರಗಳು ದ್ವಿಶೃತಿ, ಚತುಶೃತಿ, ಷಟ್‌ಶೃತಿ, ಅಂತರಗಳ ಪ್ರಭೇಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಗಮಕ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ, ಔಚಿತ್ಯಭರಿತ ಸ್ವರಗಳ ಕಂಪನವನ್ನು ಗಮಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾವಿದರ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಅಳೆಯುವ ಮಾಪನ ಮನೋಧರ್ಮವೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಜೀವಾಳ. ಮನೋಧರ್ಮದ ತಳಹದಿಯೇ ಕಲಾವಿದರ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಕೌಶಲ್ಯ, ಪ್ರದರ್ಶನದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯು, ನೆರವಲ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾಸ್ವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಸರಳೆ, ಜಂಟಿ, ಅಲಂಕಾರ, ಗೀತೆ, ಸ್ವರಜತಿ, ವರ್ಣ ಕೃತಿಗಳು [ಮಧ್ಯಮಕಾಲ–ವಿಳಂಬಕಾಲ] ತಿಲ್ಲಾನ, ದೇವರನಾಮ, ವಚನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿನ ಕೃತಿಗಳು, ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿ, ಚರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯಾಕ್ಷರಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹತ್ತೆಂಟು ಸಾಲುಗಳವರೆಗೂ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯು ಇದೆ, ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾ ಕಲಾವಿದನು ತನ್ನ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಇದೆ. 'ದೇವರನಾಮಗಳು' ಭಕ್ತಿರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಜನರನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮದೆಡೆಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕೊಂಡ್ಯೊಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಚನಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಜನರನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅಮೂಲ್ಯ ಆಸ್ತಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿಂತನೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದಾಸ ಮಹತ್ವದ ಕಾರಣೀಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಯುಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಹರಿದಾಸರು "ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಹಾಡಿದನೆಂದರೆ ಕಲಿಯುಗ ದ್ವಾಪರವಾಗುವುದು" ಎಂದು ಕುವೆಂಪು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಕಲಿಯುಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಂಗೀತದಿಂದ ಪುನೀತಗೊಳಿಸಿ, ದ್ವಾಪರವನ್ನಾಗಿಸಲು ಮುಂದಾದರು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿನ ಅಸಾಂಗತ್ಯಗಳನ್ನು, ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು, ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ವ್ಯಂಗ್ಯ–ವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳನ್ನು

ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮುಲಾಜಿಗೂ ಒಳಗಾಗದ ಧೀಮಂತ. ಎಷ್ಟೆ ಅಡೆತಡೆಗಳು, ವಿರೋಧಗಳು ಎದುರಾದರೂ ಅವರು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ ನಂಬಿಕೆ, ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಖರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಧೃಢ ನಿಲುವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಸಾಹಸಿ ಪುರಂದರದಾಸರು. ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ **'ಸುಳ್ಳು', 'ಅಂಕುಡೊಂಕು'**ಗಳನ್ನು ಜನರ ಮುಂದಿಡುವುದರಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಹಿಂಜರಿಯದೆ, ಸಮಾಜದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಹಾಗೇ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದಂತೆ, ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೇ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಕ್ತನ ನಿವೇದನೆ, ಹುಡುಕಾಟ ಭಕ್ತ-ಭಗವಂತನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮಾತಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯವು ಬರಿಯ ಓದುಗರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗದೆ ಹಾಡುವವರ ಹತ್ತಿರವೂ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ವಚನವು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗದೇ-ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಬಸವಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಪಂಪಯುಗವು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು, ಬಸವಯುಗವು-ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು, ಪುರಂದರಯುಗವು-ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ನಂಬಿ ಸುತ್ತಿಸುವ, ಭಕ್ತನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದೇವರು, ಭಕ್ತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಜಾತಿಭೇದ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಆಡಂಬರ, ವ್ಯಂಗ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಲೌಕಿಕದ ಬದುಕಿನ ನಡುವೆಯು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೆ, ಅನೇಕ ಯುಗಪುರುಷರು ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಂಪನಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದು, ಪಾಮರರಿಂದ ದೂರವಿತ್ತು. ಚಂಪೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಳೆಗನ್ನಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರ ಜೊತೆಗೆ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಓದುಗರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಂಗೀತದ ಮಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಸವಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಸರಳ ಮಾತಿನ, ನೇರನುಡಿಯ ಆಡುಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಹೂರಣವಾಗಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರು. ಈ ವಚನಗಳು ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಿದ್ದು, ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಿ, ತಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಓದಲು ಆಕರ್ಷಿತವಾಗಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ, ಓದುಗನಿಗೆ ವಚನಗಳ ಓದುವ ಧಾಟಿಯ ಹಾಡಲೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು, ಹಾಡುಗಾರರು

ಸಂಗೀತದ ಮುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹಾಡಲು ಮುಂದಾದರು. ಹೀಗೆ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವು-ಸಂಗೀತವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಮ, ಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮುಂತಾದವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನಕಾರರಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಆನು ಒಲಿದಂತೆ ಹಾಡುವೆ ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆದದ್ದನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಡಂಬನೆ-ಡಂಬಾಚಾರದ ಬದುಕನ್ನು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯು 'ಶರಣಸತಿ ಲಿಂಗಪತಿ' ಎಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ವೈರಾಗ್ಯದ ಅನುಭಾವದಿಂದ ಅನುಭವದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ, ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ, ಲೋಕದ ಡೊಂಕನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. .

ಇಂತಹ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯ ಒಂದಂಶವೇ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು **"ಹಾಡುಗಬ್ಬ"** ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕಾರಣ, ಅವು ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗೂ, ಓದುವಿಕೆಗೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಆ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮಾಧುರ್ಯ ಗಣವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ವಾಚಕನನ್ನು ಗಾಯನದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ-ಭಾವವು ಹಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಮಕಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅವರು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಗವಾಗಿ ವಾಚನ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತ ಎರಡನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು.

ಇಂದಿಗೂ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಾಚನ (ಗಮಕ) ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿಭಾರತ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಗದುಗಿನ ಭಾರತ. ತುಳಸಿರಾಮಾಯಣ, ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಹಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿಸುವುದು ಈ ಗಮಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೇಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇದ್ದು, ಇದರಿಂದ ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯವು-ಸಂಗೀತವಾಗಿಯೂ ಜನರನ್ನು ತಲುಪಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಜನ್ನರ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ.

ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿ [Bhakti Movement] ಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮುಂದುವರೆದು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತಹ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಕಾಳಜಿ, ಕಳಕಳಿ, ಚಿಂತನೆಗಳು, ಅನುಭಾವ, ಅನುಭವಗಳೆಲ್ಲವು ದಾಸ

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ಸಾರವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಕ–ಪುರಂದರದಾಸರಾದಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶವು, ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಂಗೀತವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದು.

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಂಪರೆ

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ಅರಾಜಕತೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಾಜಕತೆಗಳ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಒಂದು ಚಳುವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಯನ್ಮಾರರು ಮತ್ತು ಆಳ್ವಾರರು ಈ ಅನುಭವಿ ಪರಂಪರೆಯ ಹರಿಕಾರರಾಗಿ ಹರಿ–ಹರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರಿದರು. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅದು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣರ ಹರಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಹದಿನೈದನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಹರಿದಾಸರ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯ ಚಳುವಳಿಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಮದೇವ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ತುಕಾರಾಮ, ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ನರಸಿಮೆಹತಾ, ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೀರಾಬಾಯಿ, ಉತ್ತರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬೀರ್, ಸೂರ್‌ದಾಸ್, ತುಳಸಿದಾಸ್, ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಗುರುನಾನಕ್, ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯ, ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಮಾಚಾರ್ಯ, ತ್ಯಾಗರಾಜ, ಉತ್ಕಲದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ್, ಅನಂತದಾಸ ಮೊದಲಾದವರು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಗ್ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಬಿದ್ದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆದರೂ ಶಿವಶರಣ ಚಳುವಳಿಯ ಬೆನ್ನಿಗಿದ್ದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನ್ಮಾರ್ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಆಂದೋಲನದ ಹಿಂದಣ ಶರಣ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಈ ಪೈಕಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ನೇರ ಶಿಷ್ಯರು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ, ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥರು, ಆಕೋಭ್ಯ ತೀರ್ಥರು, ಮಾಧವ ತೀರ್ಥರು ಮತ್ತು ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರು, ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಮೊದಲು ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಅದ್ವೈತ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಗುರುಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದವರು. ಹಾಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ ಪೀಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಅವರು ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಠದ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಅವರು ಕೆಲವು ಕಾಲ

ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಬಳಿಕ ಕೋಲಾರ ಬಳಿಯ ಮುಳುಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ನಿತ್ಯಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನುಡಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ತುತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 'ರಂಗವಿಠಲ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಹಾಡುಗಳೇ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಕೀರ್ತನೆಗಳು.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ ಮೊದಲ ಕೀರ್ತನಕಾರರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು, ವಿಜಯನಗರದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. 'ಕೃಷ್ಣ' ಅಥವಾ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ' ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅಂಕಿತ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಪುರಂದರ ದಾಸರು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದೂ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ ಅತಿಮೋಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜರು, ಈ ಮೂವರು ಯತಿಗಳು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ **'ಯತಿತ್ರಯ'**ರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಮೌಲಿಕ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ನೆಟ್ಟ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೀಜ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಪುರಾಣ-ಇತಿಹಾಸಗಳು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಪರಿವ್ರಾಜಕ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಅಂಥಹ ಸತ್‌ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸರು. ಹರಿ ಮತ್ತು ದಾಸ ಎಂಬೆರೆಡು ಪದಗಳು ಸೇರಿ ಹರಿದಾಸ ಎಂಬ ಪದ ಘಟಿತವಾಗಿದೆ. ಹರಿಯ 'ದಾಸ' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಸೇವಕ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. 'ದಾಸ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಮುಂದು ಮಾಡಿದರೆ 'ಸದಾ'-ಯಾವಾಗಲೂ (ಭಗವತ್-ಸೇವಕ) ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಸಂಘಟಿತರಾದಾಗ ಅವರನ್ನು 'ದಾಸಕೂಟ', 'ಭಗವತ್-ಸೇವಕರ ಸಮಾಜ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು ಎಂಬುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಗೌರಿಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿಯವರು ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಹರಿಹರನ್‌ರವರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಕರಿಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನಾರ್ ಮತ್ತು ಆಳ್ವಾರ್‌ಗಳಂತೆ ಹರಿದಾಸರು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿತತ್ವವನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ಇವರು ಪಂಡರಪುರದ ವಿಠಲ, ಪಾಂಡುರಂಗ ಮತ್ತು

ಕೃಷ್ಣ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇತರ ರೂಪಗಳ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮಹಾ ಆಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಸಂತರವರೆಗೆ ಭಕ್ತಿ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ವಾಸುದೇವ-ಕೃಷ್ಣನೇ ಪರಾತ್ಪರ ದೇವತೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ವೇದಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಇಂದ್ರ, ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಹಾಡಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತೋ ಉಪಾಸನಾ ಎಂಬ ಪದದ ಹಾಗೂ ವಾಸುದೇವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಾತ್ಪರ ದೇವತೆ ಎಂಬುದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುವುದು ಉಪನಿಷದ್ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೇ. ಭಕ್ತಿಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಡಾ॥ಗೌರಿಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ-ಯವರು ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಹರಿಹರನ್‌ರವರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಒಂದು ತುಳಸಿದಳವನ್ನು ಒಂದು ಹೂವು, ಒಂದು ಹಣ್ಣು ಅಥವಾ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ನೀರು ಇವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಆಚಾರ್ಯರುಗಳು ಗೀತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರೂ, ಅವರೆಲ್ಲರ ಉಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ತತ್ವದ ತಳಹದಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಮಧ್ವಮತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಭೋದಿಸಲು ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಆಚಾರ್ಯರಂತೆಯೇ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಹರಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಂಧು, ಬಾಳಿನ ಸರ್ವಸ್ವ ಎಂದು ಬಗೆದಿದ್ದರೂ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ದೂರದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗೌರವಭಾವವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯಲು ಅತ್ಯಂತ ಖಚಿತವಾದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ, ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನದ ಮೌಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹರಿನಾಮ ಜಪ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳು ಆಗಿದ್ದರು.

ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಜ, ಪೃಥು, ಬಲಿ, ಶಿಬಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಧ್ರುವ, ಗಜೇಂದ್ರ,

ಅಜಮಿಳ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರು ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಂತರ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಅಸಂಖ್ಯ ಸೂಚನೆಗಳು ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಹಾಡುಗಳು ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರನ್ನು, ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆಗಳನ್ನು (ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ) ಕುರಿತವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇವರ ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇವರ ಪುಣ್ಯತಮ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ನೆಮ್ಮದಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಭಾಗವತದ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಮಹಾಮಹಿಮರಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೊಡುಗೆಯು ಅಪಾರವಾದುದು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಅದುವರೆಗೆ ದರ್ಶನಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಬಳಸಿದರು.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿದ್ದಾರೆ, ಅವರೆಂದರೆ **ದಾಸಕೂಟ** ಮತ್ತು **ವ್ಯಾಸಕೂಟ, 'ದಾಸರು'** ಮತ್ತು **'ವ್ಯಾಸರು'** ಎಂಬ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುದು ಪುರಂದರದಾಸರ ಮತ್ತು ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರು ದಾಸಕೂಟಸ್ಥರು ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು, ಅನಂತರ ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನದ ಕಾರಣ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ನೇರ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ದರ್ಶನದ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದ ಹರಿದಾಸರು ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ದರ್ಶನಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾವೇ ವೇದವ್ಯಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೇರ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಅನುಯಾಯಿ-ಗಳಿಂದ ಹರಿದಾಸರು ವ್ಯಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಆಧರಿಸಲಾದ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಮೌಲಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಈ ಮಹಾಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಅಂತರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯಾದ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ದ್ವೈತ ದರ್ಶನದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ನೀತಿ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಘನವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಅಂತಃಚಕ್ಷನ್ನು ತೆರೆದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಅವರ ಮಾಧ್ಯಮ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವೇ ಆಗಿತ್ತು, ಹೀಗಾಗಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿತು.

ಹಾಗೆಯೇ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಕೃಷಿಯೂ ಇದ್ದು, ಕೀರ್ತನಕಾರ್ತಿಯರೆಂದೆ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೇ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ ಅವರಗಳಲ್ಲಿ ಗಲಗಲಿ ಅವ್ವ, ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಭೀಮವ್ವ, ಯದುಗಿರಿಯಮ್ಮ, ನಂಜನಗೂಡು ತಿರುಮಲಾಂಬ, ಬಳ್ಳಾರಿ ತಾಧಾಬಾಯಿ, ಅಂಬಾಬಾಯಿ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕು

ಪುರಂದರದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸುವ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ನಾಡು. ಈ ಕನ್ನಡನಾಡು ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ಆಗರ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗಳ ನೆಲೆ. ಅಚಲಾನಂದರು, ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀಪಾದ-ರಾಯರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರಂತಹ ದಾಸಪಂಥದವರು ನೆಲೆಸಿದ್ದು, ದಾಸಸಂಗೀತವನ್ನು, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಸಪಂಥದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದವರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಮುಖರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಪುರಂದರದಾಸರು.

ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮ, ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು. ಸಂಗೀತವನ್ನು ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಭಗವತ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದುವ ತತ್ವವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ಜನತೆಯ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ದೇವರುಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಮುಖ್ಯದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೂ ಒಬ್ಬನು. ಅವನಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ **'ಹರಿ'** ಎಂದು, **'ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ'** ಎಂದು ನಂಬಿ, ಆತನನ್ನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೈವವೆಂದು ಯಾರು ಭಜಿಸುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಹರಿದಾಸರು. ಅಂತಹ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರ, ಹರಿದಾಸರ, ಶರಣರ ಭಕ್ತಿ-ಭಾವುಕತೆಯಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥವು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

೧೦-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸಿ, ಭಕ್ತನು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಅವನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಭೋದಿಸಿದರು. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಅನೇಕರು ಹರಿದಾಸರಾದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ನಂತರ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿ ಪುಷ್ಠಿಗೊಳಿಸಿ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣರಾದರು.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಆಧಾರಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಕಥೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ದಾಸರು ಪುಣೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ **'ಪುರಂದರಗಡ'** ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ೧೪೮೪ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಆದ್ಯ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪುರಂದರ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು ಎಂದು ಆಧಾರಸಹಿತ, ತಾರ್ಕಿತವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಕಾಲಮಾನ ಅಥವಾ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಆಕರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಅವರೇ ರಚಿಸಿರುವಂತಹ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಎರಡನೆಯದು ಶಾಸನಗಳು, ಮೂರನೆಯದು ಇತರ ದಾಸರುಗಳು ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದುದೆಂದರೆ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಮಲಾಪುರದ ಕಂಪ್ಲಿ ಶಾಸನ–ತಾಮ್ರಶಾಸನ. ಇದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದು ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕ ೧೪೪೭ ಪಾರ್ಥಿವ ಸಂವತ್ಸರ, ಫಾಲ್ಗುಣ ಮಾಸದ ಶುದ್ಧ ದ್ವಾದಶಿಯಂದು, ಅಂದರೆ ೧೫೨೦ ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೪– ಪುರಂದರದಾಸರ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಬಂದಂತಹ ಶಾಸನವಿದು.[೧]

ಧೀಮಾನ್ ಲಕ್ಷ್ಮಣದಾಸೌಖ್ಯ ಶ್ರೀಃ ಪುಂದರದಾಸಜಃ
ವಸಿಷ್ಠ ಗೋತ್ರಜೋ ವೃತ್ತಿದ್ವಯ ಮತ್ತೈಹಿಯಾಜುಷಃ ॥೭೮॥

ವಸಿಷ್ಠಾನ್ವಯ ಸಂಭೂತಃ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ ದಾಸಜಃ
ದ್ವಿಜೋಹೇಬಣದಾಸಭ್ಯೋ ಯಾಜುಷೋತ್ರ ದ್ವಿವೃತ್ತಿಕಃ ॥೭೯॥

ವಸಿಷ್ಠಗೋತ್ರ ಸಂಭೂತಃ ಶ್ರೀ ಪುರಂದಾಸಜಃ
ಧೀಮಾನ್ ಮಧ್ವಪಪಾಸಾಖ್ಯೋ ಯಾಜುಷೋತ್ರ ದ್ವಿವ್ಯತ್ತಿಕಃ ॥೮೦॥

ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಇಂಡಿಕಾ ೩೧. ಸಂ.೩[೨]

ಮತ್ತೊಂದು ಐತಿಹ್ಯವೆಂದರೆ ತೆಲುಗು ಕವಿ ತಾಳ್ಳಪಾಕಂ **"ಚಿನ್ನ ತಿರುವೇಂಗಳನಾಥನ ದ್ವಿಪದ ಪ್ರಬಂಧ"**ದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಮಾಚಾರ್ಯರು ಭೇಟಿಯಾದದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಾಸರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ವರ್ಷ ೧೪೯೮ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನ ತಿರುವೇಂಗಳನಾಥನು ಅಣ್ಣಮಾಚಾರ್ಯರ ಮೊಮ್ಮಗನು.

ಇನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಮುಖ್ಯ ಆಕರವೆಂದರೆ ಇತರ ದಾಸರು ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿರುವಂತಹ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ವ್ಯಾಸರಾಯರು,

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೨, ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿ ಶಂಕರ್, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ
೨. ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿ ಶಂಕರ್, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಿಜಯದಾಸರು, ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಗುರುಪುರಂದರ ವಿಠಲ ಹಾಗೂ ತ್ಯಾಗರಾಜರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಕಾಖಂಡಕೀ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು (ಮರಣ ೧೬೭೪) ಮತ್ತು ವಿಜಯದಾಸರು (೧೬೮೭–೧೭೫೫) ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅವರ ರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಂದೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸ್ಮರಿಸುವೆ ಎನ್ನ
ಮಂದಮತಿಗಳೆಂದು ಹರಿಭಟನೆನಿಸುವೆ

ಗುರು ವ್ಯಾಸರಾಜರ ಚರಣಾಬ್ಜ ಷಟ್ಪರಣನ
ವಿರತಿ ಭಕುತಿ ಜ್ಞಾನದಾರ್ಣವನ
ವರ ಉಪನಿಷದ್ವಾರಿನಿಧಿಗೆ ತಿಮಿಂಗಿಲನಹನ
ಧರೆಯ ಕವಿಕುಲ ಶಿಖಾಮಣಿಯೆನಿಪನ

ಗೀತ ಠಾಯಿ ಸುಳಾದ್ಯುಗಾಭೋಗ ಪದ್ಯಪದ
ವ್ರಾತ ಪ್ರಬಂಧ ರಚಿಸಿ ವಿಠಲನ
ಪ್ರೀತಿ ಬಡಿಸಿ ಕಂಡು ನಲಿವ ವೈಷ್ಣವಾಗ್ರ
ನಾದ ಪ್ರಸನ್ವೆಂಕಟ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಿಯನ[೧]

ಪುರಂದರದಾಸರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕ, ಶೀನಪ್ಪ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆಯಿತ್ತು. ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿಯ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದ ತಂದೆ ವರದಪ್ಪನಾಯಕ ಶ್ರೀಮಂತ ರತ್ನಪಡಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ತಾಯಿ ಕಮಲಾಂಬ. ದಾಸರು ಜನ್ಮತಹ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಸಿದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಸಂಗೀತ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನ, ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರಿಗೆ ೧೬ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿಬಾಯಿ ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯೊಡನೆ ವಿವಾಹವಾಗಿಯಿತು. ತಮ್ಮ ೨೦ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆ–ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಕಸುಬಾದ ರತ್ನಪಡಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ **"ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ"** ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದು ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು.

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೨, ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿ ಶಂಕರ್, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದು, ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಇದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ವೈರಾಗ್ಯ ಹೊಂದುವ ಮೊದಲೇ ಮಗಳಿಗೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಮಲಾಪುರದ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣದಾಸ, ಹೇಬಣದಾಸ ಮತ್ತು ಮಧ್ವಪತಿದಾಸ ಎಂಬ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. (ಸಮಗ್ರ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ. ಸಂ.೩, ಭಾಗ ೧, ಪು. ೨೮)[೧].

ಲೌಕಿಕ ಜೀವನವೇ ಪರಮಾರ್ಥ ಎಂದಿರುತ್ತಿದ್ದ ನಾಯಕರು, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯಷ್ಟೇ, ಲೋಭಿತನವನ್ನು, ಜಿಪುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ದೇವರಲ್ಲಿ, ದಾನ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಶ್ರದ್ಧೆ–ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೇ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಯಃಕಶ್ಚಿತ್ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಸರಸ್ವತಿಬಾಯಿ ದೈವಭಕ್ತೆ, ದಯಾಳು, ಉದಾರಿ, ಸದ್ಗುಣಿ, ಸದ್ಗೃಹಿಣಿ, ತನ್ನ ಪತಿಯ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಬೇಸತ್ತು, ದೇವರಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೊರೆ ಇಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಭಗವಂತನು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ, ತಾನೇ ಅವರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಭೇಟಿಯಾಗಿ, ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು, ಪವಾಡಗಳ ಮೂಲಕ, ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕವಿದಿರುವ ಅಹಂಕಾರದ ಪೊರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಲು ಹರಸಾಹಸವನ್ನೇ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥಹ ಪ್ರಸಂಗವು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಎದುರಾಯಿತು. ಅದುವೇ ನಾಯಕರ ಮಹತ್ವದ ಘಳಿಗೆಯಾಗಿ **'ಅಮೃತಘಳಿಗೆ'**ಯೇ ಆಗಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ತಂದಿತು.

ಆ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದರೆ, ಒಂದು ದಿನ ವೃದ್ಧ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರ ಅಂಗಡಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಮಗನ ಉಪನಯನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದನು. ಆದರೆ ನಾಯಕರು ಲೋಭಿಯಾಗಿದ್ದು, ಜಿಪುಣರಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ತಕ್ಷಣವೇ ದಾನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಬಾ, ನಾಳೆ ಬಾ, ಎಂದು ಸತಾಯಿಸಿದರು. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಸಹ ಪಟ್ಟು ಬಿಡದೆ ದಿನವೂ ಅವನ ಎದುರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಗಡಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ತಿಂಗಳಾದರೂ ನಾಯಕರು ಸತಾಯಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು, ಕಡೆಗೆ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಾರದ ಒಂದು ಸವಕಲು ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ದಾನವೆಂದು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಾಣ್ಯ ಹಿಡಿದು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಳಿ ಹೋಗಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ವರ್ತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಗನ ಉಪನಯನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದನು. ತನ್ನ

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೫, ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿ ಶಂಕರ್, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಗಂಡನ ವರ್ತನೆಗೆ ಬೇಸತ್ತು ಸರಸ್ವತಿಬಾಯಿಯು ದಾರಿಕಾಣದೆ ತನ್ನ ತವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಆ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗಿರವಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಲ ನೀಡಲು ಬೇಡಿದನು. ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಆ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅನುಮಾನಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲೇ ಕುಳ್ಳರಿಸಿ, ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಮೂಗುತಿ ಎಲ್ಲಿ ಎಂದು ಗಡುಸಾಗಿ ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಚಿಂತಾಕುಲಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೋಣೆಯ ಒಳಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಒಳಹೋಗಿ, ಬೇರೆ ದಾರಿಕಾಣದೆ ದೇವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ ಹಾಕಿ ಸೇವಿಸಲು ಮುಂದಾದಳು. ತಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಆ ಬಟ್ಟಲೊಳಗೆ **'ಠಣ್'** ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಲಾಗಿ, ನೋಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಅವಳ ಮೂಗುತಿಯು ಕಾಣಿಸಿತು. ಆನಂದಾಶ್ಚರ್ಯಭರಿತಳಾಗಿ ಸರಸ್ವತಿಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನೀಡಿದಳು. ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ ನಂಬಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿ, ತಕ್ಷಣವೇ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಲು, ಭದ್ರಪಡಿಸಿದ ಮೂಗುತಿಯು ಮಾಯವಾಗಿತ್ತು, ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ಕಾಣೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಮತ್ತೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ, ಹೆಂಡತಿಯಿಂದ ನಡೆದ ನಿಜಾಂಶವೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಿತು. ನಾಯಕನಿಗೆ ತಕ್ಷಣ ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಯಿತು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾಚಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ, ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಎನ್ನುವ ಸತ್ಯದ ಅರಿವಾಗಿ ಆ ಕೂಡಲೇ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಗಿ ತನ್ನ ಧನ ಕನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದಾನ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಊರೂರು ತಿರುಗಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸುತ್ತಿಸಿ ಹುಡುಕುವ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡವು.

ತನ್ನ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಕಾರಣಳೆಂದು ಅರಿತು ನಾಯಕರು ಹಾಡಿದ ಮೊದಲ ಕೀರ್ತನೆ **"ಆದದ್ದೆಲ್ಲಾ ಒಳಿತೇ ಆಯಿತು, ಹೆಂಡತಿ ಸಂತತಿ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ, ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಸಿದಳಯ್ಯ"**[೧].

ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರಿಗೆ ಮನಃಪರಿವರ್ತನೆಯಾದಾಗ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾಗಿತ್ತು. ಭಗವಂತನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬೇಡಿ, ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಪಡೆದರು. ಗುರುಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಹರಿದಾಸ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಭಾಗವತದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ **"ಪುರಂದರದಾಸ"**ರೆಂಬ ನಾಮಧೇಯವನ್ನು

೧. ಪು.ಸ.೩೩, ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು

ಪಡೆದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಯಕರು ಅಂದಿನಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ನವೀನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳನ್ನು **"ಪುರಂದರವಿಠಲ"** ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತ ಮುಖೇನ ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾಗಿ, ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿ **"ಜನಸೇವೆಯೇ ಜನಾರ್ಧನನ ಸೇವೆ"**ಎಂದು ನಂಬಿ ಭಗವಂತನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ, ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಛಾಪು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಒಬ್ಬರಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಸುಖ–ದುಃಖ, ಸಂತೋಷ–ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾ, ನೋವು–ನಲಿವಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಾ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರು.

ಜನಪದರ ಆಡುನುಡಿಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಪದಗಳಿಗೆ, ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ, ಭಾವ–ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಡಿ ಹೊಸ ಮೆರಗನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಹಂಪೆಯ ಮಂಟಪದಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕ್ರತೀರ್ಥದ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಂಟಪವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ದಾಸರು ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತರಾಗಿ ಒರಗಿಕೊಂಡು ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಬವೊಂದಕ್ಕೆ **'ದಾಸರ'** ಕಂಬವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ **'ಪುರಂದರ ಮಂಟಪ'**ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರತೀತಿಯು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ದಾಸರು ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಂಬೂರಿಯನ್ನು ಮೀಟುತ್ತಾ, ಚಿಟಿಕೆ ಹಿಡಿದು ಹರಿಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುವಾಗ ಇವರ ಮಕ್ಕಳು, ಭಕ್ತರು ಇವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಹರಿನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕ ಮತ್ತು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ದಾಸ ಜೀವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೇ ಕಳೆದರು.

ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪುರಂದರದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೇದಾರನಾಥ, ಪಂಡರಪುರ, ತಿರುಪತಿ, ಮಾಳಖೇಟ, ಮೈಸೂರು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಮೇಲುಕೋಟೆ, ನಂಜನಗೂಡು, ಮಳೂರು ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರಿನ ಬೆಟ್ಟದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದರೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ, ಇದಲ್ಲದೆ ತಮಿಳುನಾಡು

ಮುಂತಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಚರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕಡೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತು. ಜನರಿಗೆ ನೀತಿಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ, ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ, ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೀತಿ, ಧರ್ಮಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು, ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಆಡಂಬರದ ತೋರಿಕೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದರು. ದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಹರಿನಾಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇವರ ಕೀರ್ತನಾ ರತ್ನಗಳು, ಅಮೃತವಾಣಿಯಾಗಿವೆ. ಈಗಲೂ ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಅಮರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಾ, ಆನಂದ ನೀಡುತ್ತಾ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಹೆಂಗಸರು, ಮಕ್ಕಳು, ಯುವಕರು, ವೃದ್ಧರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಹ ವಯೋಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಹ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಿನನಿತ್ಯವೂ ದೇವರಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಕರವಾದ ದೇವರನಾಮವು ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯಲ್ಲೂ, ಮನದಲ್ಲೂ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದುವೇ **"ಭಾಗ್ಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಬಾರಮ್ಮ"**[೧] ಎಂಬ ಶುಕ್ರವಾರದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹಾಡು. ಇಂಥ ಜನಪ್ರಿಯ ಕೀರ್ತನಕಾರರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಈ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪುಷ್ಯ ಮಾಸದ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯೆಂದು ನಿಜ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನವೆಂದು ಕರೆದು ಅದನ್ನು **"ಪುರಂದರೋಪನಿಷತ್"** ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸನಾದವನು ಯಾರು, ಹೇಗೆ, ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಪಣಾಭಾವದಿಂದಿರಬೇಕೆಂದು, ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು **"ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರಯ್ಯ"**[೨] ಎಂದು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. **"ವ್ಯಾಸರ ನಂತರ ದಾಸರೇ"** ಎಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ ಪುರಂದರದಾಸರು.

ಇದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರ ಭಾಂದವ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಗುರು-ಭಕ್ತಿ, ಶಿಷ್ಯನ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಹೆಮ್ಮೆ ಇದರಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಹ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಗೌರವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೩೫, ಸಂಗ್ರಹಕರು ಋಗ್ವೇದ ವಿದ್ವಾನ್, ವೇದವಾರಿಧಿ, ಭಜನಮಂಜರಿ.

೨. ಪು.ಸಂ. ೩೬, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು, ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

'ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಚರಣಕಮಲ ದರುಶನವೆನಗೆ ಏಳು ಜನ್ಮದ ಸುಕೃತ ಫಲದಿ ದೊರಕಿತೋ ಎನ್ನ'[೧] ಎಂದು **'ಈಸುಮುನಿಗಳಿದ್ದೇನು ಮಾಡುವರು'** ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ

ಗುರುವಿನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ **'ಹರಿದಾಸರ ಸಂಗ ದೊರೆಯಿತು ಎನಗೀಗ ಇನ್ನೇನಿನ್ನೇನು'**[೨] ಎಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಾವನತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಹಾಡಿ ಕುಣಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗುರುವಿನ ಸ್ಮರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂದಿಗೂ ಪುರಂದರ–ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸಿಗಳೂ, ಸಂಗೀತಗಾರರೂ, ಕಲಾವಿದರೂ, ಕಲಾರಸಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಬಹಳ ಭಕ್ತಿ–ಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಂದ, ಪ್ರತಿವರ್ಷವು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ದೇಶದೆಲ್ಲೆಡೆ ಸಾರುತ್ತಾ ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತೆಗಳಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪಂಚರತ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಾಯಕರು ಹಾಡಿ, ವಾದಕರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಿ ಗುರುವಂದನೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರ–ಪುರಂದರರ ಆರಾಧನೆಯ ದಿನವನ್ನು ಮಹತ್ತರವಾದ ದಿನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

---

೧. ಪು.ಸ.೩೬, ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು

೨. ಪು.ಸ.೪೨, ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು

ಅಧ್ಯಾಯ ಐದು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ

ಪುರಂದರದಾಸರು ಇಂದಿಗೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿ ವಿರಾಜಮಾನ-ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೂ, ಸತ್ವದಲ್ಲೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿಷಯ, ವೈವಿಧ್ಯ, ನಿರೂಪಣೆ, ನೈಪುಣ್ಯ, ಶೈಲಿ, ಸೌಕುಮಾರ್ಯಗಳು ಅನನ್ಯವಾದವು.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಜೀವನದ ಇತರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಅಂಕುಡೊಂಕು, ಓರೆಕೋರೆ, ಲೋಪದೋಷ ಮತ್ತು ಅನಿಷ್ಠ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಶುಚಿಯಾಗಿರಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ[೧].

ಪುರಂದರದಾಸರು ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಂತೆ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕಂಡು ಬಂದು ಪಂಡಿತರಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಡುವಿಕೆಗೂ ಅದೇ ಸಾಹಿತ್ಯಗೇಯವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿ ಹಾಡುಗಾರರಿಂದಲೂ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತದ ಮಾಧುರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಓರೆಕೋರೆಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ತಳಹದಿಯಿಂದ ತಿದ್ದಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಜನಪ್ರಿಯ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಅದೆಂದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಕಾಪಿರಾಗದ **"ಆಡಿಸಿದೆಳೆ ಯಶೋಧಾ ಜಗದೋದ್ಧಾರನಾ"** ಈ ದೇವರನಾಮವನ್ನು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಗಾಯಕ ಪಂಡಿತ್ ಭೀಮ್‌ಸೇನ್ ಜೋಷಿಯವರು ಹಾಡಿ ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ತಾವು ನಿಂತು, ಹಾಡನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ **"ಅನುಗಾಲವು ಚಿಂತೆ ಜೀವಕೆ"** ಎನ್ನುವ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ವಿದ್ವಾನ್ ಬಾಲಮುರಳಿಕೃಷ್ಣ ಹಾಡಿ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ **'ತಂಬೂರಿ ಮೀಟಿದವ ಬಬಾಬ್ಧಿ ದಾಟಿದವ'** ಹಾಗೂ **'ವೆಂಕಟಾಚಲನಿಲಯಂ ವೈಕುಂಠವಾಸಂ'** ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೇವರನಾಮಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮನೆ ಮಾತಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿ ಸಿದಂತಹ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿದರೂ ಸಹ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಸ್.ಸುಬ್ಬಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಎಂ.ಎಲ್.ವಸಂತಕುಮಾರಿ, ಡಿ.ಕೆ.ಪಟ್ಟಮ್ಮಾಳ್, ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು.

---

೧. ಪತ್ರಿಕೆ ಸಂಗ್ರಹ : ವಿಜಯವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ,ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಭಾಗ ೩೦ ಜನವರಿ ೨೦೧೪

[illegible]

"ಯಾರೇ ರಂಗನ ಯಾರೇ ಕೃಷ್ಣನ"[೧]

"ಗಿಳಿಯು ಪಂಜರದೊಳಿಲ್ಲ"

"ಅಂತಕನ ದೂತರಿಗೆ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಭಯವಿಲ್ಲ"[೨]

"ಅನುಭವದಡಿಗೆಯ ಮಾಡಿ"[೩]

"ನಾನಿನ್ನ ಧ್ಯಾನದೊಳರಲೂ ಹೀನ ಮಾನವರೇನು ಮಾಡುವರು".

"ನಂಬಿ ಕೆಟ್ಟವರರಿಲ್ಲವೋ"[೪]

"ಅಚ್ಯುತ ನಿನ್ನಯ ದಯೆಯಿರಲು ಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಇರುವೆ ಮುತ್ತುವುದೇ"[೫]

"ಹರಿನಾಮ ಕೀರ್ತನೆ ಅನುದಿನ ಮಾಳ್ಪನಿಗೆ ನರಭಯಗಳುಂಟೆ?"[೬]

ರಾಗ: ಮಲಯಮಾರುತ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಸ್ಮರಣೆಯೊಂದೆ ಸಾಲದೇ ಗೋವಿಂದನ॥
ನಾಮ ಒಂದೇ ಸಾಲದೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ॥[೭]

ಪ॥ ನೀನ್ಯಾಕೋನಿನ್ನ ಹಂಗ್ಯಾಕೋರಂಗ
ನಿನ್ನ ನಾಮದ ಬಲವೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕೋ॥[೮]

ರಾಗ: ವಾಸಂತಿ **ಮಿಶ್ರಛಾಪು ತಾಳ**

ಪ॥ ವಿಷಯದ ವಿಚಾರ ಬಿಡುವಿಹಿತಕ
ರ್ಮವಮಾಡು। ವೈರಗ್ಯ। ಭಾಗ್ಯವಬೇಡು॥[೯]

ಮುಂತಾದ ದೇವರನಾಮಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮನೆಮಾತಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರ, ಅನರ್ಘ್ಯ, ಅನುಪಮವಾದದ್ದು, ಇವರ ರಚನೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗೇಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಜನ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಗೀತ, ಠಾಯಿ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ಪದ್ಯ, ಪದ ಎನ್ನುವ ಆರು ರೀತಿಯ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಅದನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದರು.

(೧. ಪು.ಸಂ ೧೪೫೬. ದರ್ಶನ ಪದ ಸಂಖ್ಯೆ ೭೮, ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ)
(೨. ಪು.ಸಂ. ೨೩, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ)
(೩. ಪು.ಸಂ. ೫೫, ಭಜನ ಮಂಜರಿ)
(೪. ಪು.ಸಂ. ೯೯, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು)
(೫. ಪು.ಸಂ. ೯೯, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು,)
(೬. ಪು.ಸಂ. ೫೭, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು)
(೭. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ೨೪೬, ಡಾ॥ ಆರ್.ಎನ್.ಶ್ರೀಲತ)
(೮. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ೨೪೭. ಡಾ॥ ಆರ್.ಎನ್.ಶ್ರೀಲತ)
(೯. ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ೨೪೮, ಡಾ॥ ಆರ್.ಎನ್.ಶ್ರೀಲತ)

ಗೀತ ಠಾಯಿ ಸುಳಾದ್ಯುಗಾಭೋಗ ಪದ್ಯಪದ
ವಾತ್ರ ಪ್ರಬಂದ ರಚಿಸಿ ವಿಠಲನ
ಪ್ರೀತಿ–ಬಡಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡು ನಲಿವ ವೈಷ್ಣವಾಗ್ರ
ನಾಥ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಿಯನ.[೧]

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅನುಭವದ ಮೂಸೆಯಿಂದ ಹೊರ ಬಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಭಾವ ತೀವ್ರತೆ, ಸರಳ–ಸುಂದರ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. "ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿ, ತತ್ವಬೋಧೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪ್ರಮೇಯ ನಿರೂಪಣೆ, ರಸವ್ಯಂಜನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ದಾಸರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂದರ್ಭ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ರಚಿಸಿರುವುದು ಗಣನೀಯ ಸಂಗತಿ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವುವು" ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾ॥ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್‌ರವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಜಂಜಾಟ, ದುಗುಡ, ಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತಹ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿರುವುದು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದು, ನೇರವಾದ ಆಡು ಮಾತಿನ ಬಳಕೆಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲಂಕಾರ, ಛಂದಸ್ಸು, ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ಆಡಂಬರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಪದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಲೋಕದ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ವಿಡಂಬನೆಯ ವರ್ಣನೆ, ಉದಾತ್ತವಾದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮೌಲ್ಯ, ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆಲ್ಲದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ಇವರ ಪದಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ದಾಸರು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವಂತಹ ಕೊಡುಗೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಯೋಗಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರೌಢ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವರ ಗುರುಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಹಲವು ಸಂಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯ ಸಂಗೀತ ಮಾರ್ಗವು ಅನುಕೂಲಕಾರಿಯಾಗಿ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ.

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೬, ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ತಮ್ಮ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಡಾ||ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರವರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪುರಂದರದಾಸರ ಪದಗಳನ್ನೇ ಮಾದರಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ, ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರುಗಳಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಯ್ಯ, ತ್ಯಾಗರಾಜರು, ಮುತ್ತುಸ್ವಾಮಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ಮತ್ತು ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸದ್ಗುರು ತ್ಯಾಗರಾಜರಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಮೇಲೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದುದ್ದು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತ್ಯಾಗರಾಜರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚರಣಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ **'ತ್ಯಾಗರಾಜ'** ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ". ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ತ್ಯಾಗರಾಜರು **'ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಭಕ್ತ ವಿಜಯ'**ವೆಂಬ ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ದಾಸರನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಸುತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಪ್ರಮುಖ ಕೊಡುಗೆಯ ಮಹತ್ವ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಪು.ಸಂ. ೪೬, ಸಂ.೨, ಭಾಗ-೧, ಸಮಗ್ರ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ)[೧].

ಪುರಂದರದಾಸರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಂತಹ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಚೊಚ್ಚಲ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದರೆ ಆರಂಭಿಕ ಪಾಠಕ್ರಮವನ್ನು **"ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ"** ರಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಜನ್ಯವಾದ ಮಲಹರಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ **ಪಿಳ್ಳಾರಿಗೀತೆಗಳನ್ನು** ರಚಿಸಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತರ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅದುವೇ **ಸರಳೆವರಸೆ (ಸ್ವರಾವಳಿ) ಜಂಟಿವರಸೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಗೀತೆಗಳೆಂಬ ಆರಂಭಿಕ ಪಾಠ ಕ್ರಮ** ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಖರಹರಪ್ರಿಯ ರಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು, ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧದ ರೂಪದಲ್ಲಿರದೇ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಸಂಗೀತ ಕಲಿಕೆಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು, ಅದನ್ನು ಅರಿತ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತ ಪಾಠಕ್ರಮಕ್ಕೆ ದ್ವಿಶೃತಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ **"ಮಾಯಾಮಾಳವಗೌಳ"** ರಾಗವೇ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ರಚಿಸಲು ಮುಂದಾದರು. ಮಲಹರಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ **"ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತೆಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಗಣನಾಥ ಕುಂದಗೌರ, ಪದುಮನಾಭ, ಕೆರೆಯನೀರನು"** ಇವು ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆಬಾಲವೃದ್ಧರ-ವರೆಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು **"ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹ"**ರೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳುವುದು.

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೨ ಡಾ|| ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದರೆ ಜಾನಪದದ ರಾಗ ಮತ್ತು ಲಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಅದು ಮುಖ್ಯವೇಕೆಂದರೆ, ದಾಸರು ಮಾಡಿದ ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದವೆಂದರೆ ತುಂಬಾ ಜನ ಮೂಗು ಮುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದ **ಕುರಂಜಿ, ನವರೋಜ, ಮಂಜೀಪ, ಕಾಂಭೋದಿ, ಭೈರವಿ** ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇವೆ. ಇದು ತ್ಯಾಗರಾಜರಿಗೆ, ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮುಂತಾದ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಿಗೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಯಿತು. ಜನಪದ ರಾಗಲಯಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಹ ಹೊಸತನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಲೆಯೇ ಉಂಟಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾಗಿ, ತಿರುವುಗಳಾಗಿ, ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಸಾಗಿತು, ಇಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಯ ಹರಿಕಾರರಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹಲವಾರು. ಸ್ವರಾವಳಿಯಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಮುಂಡಿಕೆಗಳವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಸಪ್ತತಾಳಗಳೇ ಸುಳಾದಿ ಸಪ್ತತಾಳಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಅದುವೇ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಧೃವ, ಮಠ್ಯ, ರೂಪಕ, ಝುಂಪೆ, ತ್ರಿಪುಟ, ಅಟ್ಟ ಮತ್ತು ಏಕತಾಳಗಳೇ ಸಪ್ತತಾಳಗಳು. ಪುರಂದರದಾಸರ ರಚನಾ ಪ್ರಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಲಿ ಹಾಡಿನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮಂಗಳದ ಹಾಡಿನವರೆಗೂ ಲಭ್ಯವಿರುವಂತಹವು. ಲಾಲಿ ಹಾಡುಗಳೆಂದರೆ ತಾಯಿ ಮಗುವನ್ನು ಮಲಗಿಸಲು ಜೋಗುಳವನ್ನು ಹಾಡುವ ಪದಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ರಾಗಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಾಲಿ ಹಾಡಿಗೆ **ಆನಂದಭೈರವಿ, ಆರಭಿ, ನವರೋಜು, ಶ್ರೀರಾಗ** ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳು ಸೂಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಭಾತದ ಹಾಡುಗಳಿಗೆ **ಬೌಳಿ, ಭೂಪಾಲ, ರೇಗುಪ್ತಿ ಉದಯರಾಗ** ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಾಗ, ತುಂಬಾ ಭಾವೋದ್ವೇಗವಿದ್ದಾಗ ಜಂಜೂಟಿ, ಕುಂತಲವರಾಳಿ ರಾಗಗಳಿಂದ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಒಂದು ನೂತನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ವಿಚಾರವನ್ನು, ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ

ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. "ಪುರಂದರದಾಸ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅವರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಬದುಕಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅನುಭವವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಸಂಕೇತಗಳು ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. ಗಾದೆ ಮಾತು, ಪಡೆನುಡಿಗಳು, ಔಚಿತ್ಯ-ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಆಡುಮಾತಿನ ಸೊಗಡು, ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ, ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಭಕ್ತಿ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅನುಭಾವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ವಿಡಂಬನೆ, ಜಾತ್ಯಾತೀತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆಗಳ ಚಿತ್ರಣವಂತೂ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತವೆ". ಅಹಂಭಾವ, ಅಹಂಕಾರಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರೀಕರಣದ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನೈಜತೆಯು, ಮೌಲ್ಯಗಳು ಕಣ್ಮರೆ-ಯಾಗುತ್ತಿರುವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಬಹಳ ಯೋಗ್ಯವೂ, ಪ್ರಸ್ತುತವೂ ಆಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಯುವಪೀಳಿಗೆಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಚಿಂತನೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿವೆ (ಪು.ಸಂ. ೩೪, ಸಂ.೩, ಭಾಗ-೧, ಸಮಗ್ರ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ)[೧].

ಪುರಂದರದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷದ ಇಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಎಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರವು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ[೨].

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮೆ		೧,೨೫,೦೦೦
ಮಾಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರದ ಕೃತಿಗಳು		೫,೦೦೦
ದೇವತಾ ಲೋಕವರ್ಣನೆ ಇತ್ಯಾದಿ		೯೦,೦೦೦
ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು		೯೦,೦೦೦
ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಧ್ಯಾನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು		೬೦,೦೦೦
ಆಹ್ನಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಏಕಾದಶಿ, ನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯಾದಿ		೧೬,೦೦೦
ಸುಳಾದಿಗಳು		೧೪,೦೦೦
ದೇವರನಾಮಗಳು		೨೫,೦೦೦
	ಒಟ್ಟು	**೪,೨೫,೦೦೦**

೧. ಪು.ಸಂ. ೪೭, ಡಾ॥ ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೩೨೨, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೀಪಿಕೆ.

ಸುಬ್ಬರಾಮ ದೀಕ್ಷಿತರು ೧೯೦೪ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ **'ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರದರ್ಶಿನಿ'**ಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅರವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳು, ಅಂದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಗಳು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ವಿವರಗಳು, ಅವರು ಪುರಂದರದಾಸರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ "ಇತನಿಯದ್ಭುತ ಚರಿತಮುನೆವರಿಕಿನಿ ವ್ರಾಯನಲವಿಗಾದು, ಇಪ್ಪಟಿಕಿನಿ ವಾಡುಕಲೋಗಲ ಸರಳವರಸಲು, ಅಲಂಕಾರಮುಲು, ಪಿಳ್ಳಾರಿಗೀತಮುಲು ಈ ಮಹಾನುಭಾವುನಿವಲನು ನೇರ್ಪಡಿನವಿಗಾನುನ್ನವಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಸಾವೇರಿ ರಾಗದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ **"ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಜ್ಞುಲಲೋ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮುಲುನು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯುಲ-ಲೋನೊ, ಮೊಟ್ಟ-ಮೊದಟಿ ಸಕಲಜನುಲಭ್ಯಸಿಂಚನಟ್ಟಿ ಪಿಳ್ಳಾರಿ ಗೀತಮುನು ರಚಿಂಚಿನ ಮಹಾನುಭಾವುಲುಗಾನುಂಡಿನ ಪುರಂದರವಿಠಲದಾಸುಲುವಾರು"** ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದು ಈ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಸ್ವರಾವಳಿ, ಅಲಂಕಾರ, ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದುವಂತೆ, ಕಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗೀತವನ್ನು ವಯೋ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಕಲಿಯುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ದೊಡ್ಡವರು, ಚಿಕ್ಕವರು, ಮೇಲು, ಕೀಳು ಎಂಬ ಯಾವ ಭೇದವು ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಲು ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗದೇ, ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಅದಕ್ಕೆ ತ್ಯಾಗರಾಜರು **"ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನಮು ಭಕ್ತಿವಿನಾ"** ಎಂದು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ[೧].

ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸಂಚಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು ಸರಳೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾದರೆ, ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಜ್ಞಾನವು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಳಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. **'ರಕ್ತಿಲಾಭಃ ಸ್ವರಜ್ಞಾನಂ ವರ್ಣಾಗಾನಾಂ ವಿಚಿತ್ರತಾ'** ಎಂದು ಲಕ್ಷಣಜ್ಞರು ಅಲಂಕಾರ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಏಳುತಾಳಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಇಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೂ ಉಳಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದು.

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೩೨೫, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೀಪಿಕೆ.

ಗೀತೆಗಳಲ್ಲದೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಠಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ಸುಳಾದಿಗಳೂ ನೂರಾರು ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಸುಳಾದಿಯೆಂಬ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ದಾಸರಿಗೂ ಪೂರ್ವದ್ದೆನ್ನುವುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾದರೂ ಸುಳಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿದವರು, ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದವರು ಪುರಂದರದಾಸರು, ಹೀಗೆಂದು ಎಟ್ಟಿಯಾಪುರದ ಸುಬ್ಬರಾಮದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ **"ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರದರ್ಶಿನಿ"**ಯಲ್ಲಿ ಸುಳಾದಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ **'ಈಸುಳಾದುಲು, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಠಲ ದಾಸುಲವಾರುಗಾಕ ದಕ್ಕಿನು ವಾರೆವರನು ಚೂಚಿನಟ್ಲು ಕನಪಡಲೇದು"** ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸುಳಾದಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತುಳಜಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಪುರಂದರದಾಸರ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಸುಳಾದಿಗಳ ರಚನೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಯಿತೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. **'ಸುಳಾದಿ'** ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿನ ರಚನೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದ್ದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನರಿಂದ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮವೂ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ದಾಸಕೂಟದವರು ಸುಳಾದಿಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಗಾನಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ತಜ್ಞರಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಎಟ್ಟಿಯಾಪುರಂ ಸುಬ್ಬರಾಮ ದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ 'ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರದರ್ಶಿನಿ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ತಾವು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರು ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವರ ಪ್ರಸ್ತಾರದೊಂದಿಗೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ನರಲೋಕದ ಸಿರಿ ಹೇಯವೆಂಬೋದು ಗಡ
ಸುರಲೋಕದ ಸಿರಿ ಹೇಯವೆಂಬೋದು ಗಡ
ಆತಳ ಲೋಕದ ಸಿರಿಯು ಹೇಯವೆಂಬೋದು ಗಡ
ಸತ್ಯಲೋಕದ ಸಿರಿ ಹೇಯವೆಂಬೋದು ಗಡ
ಯುಕುತಿ ಪಾಥೆಯವದು ಹೇಯವೆಂಬೋದು ಗಡ
ಪುರಂದರವಿಠಲನ ಶ್ರೀಪಾದಪದುಮದ
ಬಂಡುಂಡು ಬದುಕುವ ಮಧುಕರರೆನಿಪರು[೧]

ಇದು ಮಿಥ್ಯಾ ಭಕ್ತಿ ಸೂಳಾದಿಯಾಗಿದ್ದು ಪಂತುವರಾಳಿ ರಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಧ್ರುವತಾಳದಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.

೧. ಪು.ಸಂ. ೫೪, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ.

ಉಗಾಭೋಗಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಕ್ಕೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು,

"ಬೇವಿನ ಬೀಜಬಿತ್ತಿ ಬೆಲ್ಲದ ಕಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟಿ
ಜೇನು ಮಳೆಗರೆದರೆ ವಿಷ ಹೋಹುದೇನಯ್ಯ
ಏನು ಓದಿದರೇನು ಏನು ಕೇಳಿದರೇನು
ಮನದೊಳಗಿನ ತಾಮಸ ಮಾಣದನಕ
ಕೊಳಲ ದನಿಗೆ ಸರ್ಪ ತಲೆದೂಗುವಂದದಿ"[೧]

"ಬಲಿಯ ಮನೆಗೆ ವಾಮನ ಬಂದಂತೆ, ಭಗೀರಥಗೆ ಶ್ರೀ ಗಂಗೆ ಬಂದಂತೆ"

"ಶ್ರವಣದಿಂದ್ಹೋಯಿತು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಪಾಪವು
ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ್ಹೋಯಿತು ಸೇರಿದ್ದ ಪಾಪವು
ಎಲ್ಲಿದ್ದ ಅಜಮಿಳ ಎಲ್ಲಿತ್ತು ವೈಕುಂಠ
ಕೊಟ್ಟತಾನೆ ಬಲ್ಲ ಪುರಂದರ ವಿಠಲ॥"[೨]

"ಮನಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಮಂತ್ರದ ಫಲವೇನು
ತನುಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದಗೆ ತೀರ್ಥದ ಫಲವೇನು
ನಿಂದಲ್ಲಿ ಫಲವೇನು ಶ್ರೀಶೈಲದ ಕಾಗೆಯಂತೆ
ಮಿಂದಲ್ಲಿ ಫಲವೇನು ಮೀನು ಮೊಸಳೆಗಳಂತೆ
ಹೊರಗೆ ಮಿಂದು ಒಳಗೆ ಮೀಯದವರ ಕಂಡು
ಬೆರಗಾಗಿ ನಗುತಿದ್ದ ಪುರಂದರವಿಠಲ॥ "ಮುಂತಾದವು

ಮುಂಡಿಕೆಗಳು:

ಪುರಂದರದಾಸರ ರಚನಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಡಿಕೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾದುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅದು ತಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಒಗಟಿನಂತಿದ್ದು, ಒಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಉಪದೇಶವಾಗ-ಬೇಕಿರುತ್ತದೊ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ನೇರವಾಗಿ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥಗಳು ತಿಳಿದಂತಹದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಡಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂತರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ 'ಭಾರುಡಗಳೆಂಬ' ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮುಂಡಿಕೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ನುಡಿ ಖಂಡದ ಪ್ರತಿರೂಪ ಒಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಅರ್ಥಸೂಚನೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆ ಸಮಯ ಸಂಕೇತದ ಭಾಷೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ತ ಅರ್ಥ ಸ್ಫುರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಖೆಯವರೂ,

೧.ಪು.ಸಂ. ೫೫, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು
೨. ಪು.ಸಂ. ೧೧೫, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ

ತಾಂತ್ರಿಕರೂ ಸೇರಿ, ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಕೇತದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಸೂಚನೆಯುಳ್ಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಸುಳಾದಿ' ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. 'ಸೂಡಾಡಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಪರ್ಯಾಯವೆ ಸುಳಾದಿಯೆಂದು ಒಂದು ಮತ; **"ಳಡಯೋರಭೇದಃ"**[೧] ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ, ಧೃವ ಮಠ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸಪ್ತತಾಳಗಳು **"ಸೂಡಾಧಿಸಂಜ್ಞಕ"**ಗಳು ಎಂದು ವೆಂಕಟಮಖಿ ತನ್ನ **'ಚತುರ್ದಂಡಿಪ್ರಕಾಶಿಕೆ'** ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮನದಟ್ಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಳಾದಿಯೆಂಬುದು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಸ್ವರಸಂಚಾರ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಗಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತಾಳ ಇದ್ದು ಚರಣಗಳು ಹಲವಾರು ರಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಗ ಒಂದೇ ಇದ್ದು ಚರಣಗಳು ಅನೇಕ ತಾಳಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಐದು ಅಥವಾ ಏಳು ನುಡಿಗಳಿದ್ದು ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು, ತಾಳದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಅಪವಾದವಿಲ್ಲದ ನಿಯಮವಲ್ಲ.

ಸುಳಾದಿ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಯಾದರೆ, ಉಗಾಭೋಗವೆಂಬುದು ತುಂಬ ಸರಳವಾದುದು, ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಅಂಗಗಳಿಲ್ಲದೆ ರಾಗ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರದೆ, ತಾಳ ಕೇವಲ ಸರ್ವ ಲಘು ಗತಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಣ್ಣ ಕೃತಿಯಿದು, ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಐನೂರು ಉಗಾಭೋಗಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದು ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರು ತಮ್ಮ 'ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಾವಿರಾರು ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ[೨].

ಸುಳಾದಿಯಂತೆಯೇ ಉಗಾಭೋಗ ಶಬ್ಧದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಇಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ "ಉದ್‌ಗ್ರಾಹವೇ ಮೊದಲ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಮೇಳಾಪಕವಿದ್ದು, ಧ್ರುವ ಮೂರನೆ ಭಾಗವಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಭೋಗವಿರುವುದು"ಎಂದು ಉಗಾಭೋಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ[೩]. ಉದ್ಗ್ರಾಹವೆಂದರೆ ಒಂದು ರಾಗವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು; ಮೇಳಾಪಕ-ವೆಂದರೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿಲುಗಡೆ; ಧ್ರುವವೆಂದರೆ ರಾಗವನ್ನು ಹಮ್ಮೈಸುವುದು; ಅಭೋಗವೆಂದರೆ ರಾಗಶುದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಸುಖವಾದ ಸ್ವರಸಂಚಾರ ಉದ್ಗ್ರಾಹವೇ

೧. ಪು.ಸಂ.೮೩, ನಮ್ಮ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೮೪, ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು.
೩. ಪು.ಸಂ.೮೪, ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು.

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಆಭೋಗವೇ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಉಳ್ಳ **'ಸಂಗೀತಸಾಹಿತ್ಯದ'** ತುಣುಕಿಗೆ 'ಉದ್ಗ್ರಾಹಾಭೋಗ'ವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು 'ಉಗಾಭೋಗ'ವೆಂದು ತದ್ಭವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರಬಹುದೆನ್ನಬಹುದು.

ಸುಳಾದಿ ಮತ್ತು ಉಗಾಭೋಗ ಹರಿದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟಕೃತಿಗಳು, ಇವುಗಳ ಗಾಯನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪುರಂದರದಾಸರದ್ದು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮರೆತಿರುವುದು ವಿಪರ್ಯಾಸದ ಸಂಗತಿ.

ತಂಜಾವೂರಿನ ಮರಾಠಿ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ತುಳಜಾಜಿ (ತುಕ್ಕೋಜಿ) ಸ್ವತಃ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರ, ಲಕ್ಷಣತಜ್ಞ. ೧೭೨೯ ರಿಂದ ೧೭೩೫ರವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ **'ಸಂಗೀತಸಾರಾಮೃತ'**ವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಗಣನೀಯವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. 'ರಾಗ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕರಣ'ದಲ್ಲಿ ಮಲಹರಿರಾಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತ ಈತನು "ತಾರುಣಕರಣೀಯ ತೇಜ ವೋಜಲುವಾಶಿಂವ ಮಕುಟದ ಇತಿ ಪುರಂದರದಾಸಸುಲಾದಿ ಪ್ರಯೋಗ"[೧] ಎಂದು ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯವೇನೋ ಶುದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಟ್ಟನೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ). ಆದರೆ ಆ ಸುಳಾದಿಯ ಪಾಠ ಅವನಿಗಿದ್ದುದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವೇ ಸರಿ. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೇ "ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಕರುಣಾಕರ ಇತಿ ಗೀತ ಪ್ರಯೋಗ" ಎಂದು "ಕುಂದಗೌರ" ಗೀತವನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಸುಳಾದಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹಲವಾರು ಇತರ ರಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಸುಳಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ತುಳಜಾಜಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಬಂಧ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ

॥ಇತಿ ಸಾಲಗಸೂಡಸ್ಥಗೀತಾನಾಂ ಲಕ್ಷಕೀರ್ತನಂ।
ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸಾದ್ಯೈರಭಿಯಕ್ತೈಃ ಪುರಾತನೈಃ॥
ಪ್ರಯುಕ್ತೇಷು ಪ್ತಸಿದ್ದೇಷು ಲಕ್ಷೇಷು ವಿವಿಧೇಷ್ವಪಿ।
ಧ್ರುವಾದಿಷುತ್ವದುಕ್ತಾನಿ ಲಕ್ಷಣಾನಿ ಮಹಾಮತೇ॥
ನ ದೃಶ್ಯಂತೇ ತತ್ತಕಥಂ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣ ಸಂಗತಿ।
ಎಂದು ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ಅದಕ್ಕೆ॥[೨]

೧. ಪು.ಸಂ. ೮೫, ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು.
೨. ಪು.ಸಂ.೮೬, ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು.

ಧ್ರುವಾಧೀನಾಂ ಲಕ್ಷಣಾನಿ ಹೃದಿ ಸಮ್ಯಗ್ವಿ ಭಾವಯ।
ಏವಂಕೃತೇ ತತಃ ಶಂಕಾ ಸ್ವಯಮೇವ ನಿವರ್ತಕೇ॥
ತಥಾಪ್ಯತ್ರ ಜಯಂತಾಖ್ಯಧ್ರಾಮೋದಾಹೃತಿರುಚ್ಯತೇ॥
ಶೃಂಗಾರೇ ರಾಸ ಇತ್ಯಾದೇರ್ವಿಶಿಷ್ಯೈತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ॥[೧]

ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ "ಅಸ್ಯೋದಾಹರಣಂ ಪುರಂದಾಸಾನಾಂ ಸುಲಾದಿ" ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತಾಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಪುರಾತನರೆಂದೂ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಯ ಗೀತಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ಧವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವಿವಾದದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳವರೂ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ. ಭರತಮುನಿ ನಿಃಶಂಕಶಾಙ್ಗದೇವ ಮತ್ತು ಪುಂಡರೀಕ ವಿಠ್ಠಲನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತುಳಜಾಜಿ ಇಷ್ಟು ಗೌರವದಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಚೀನರನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ **"ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷ"**ರೆಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಬಂದಿದೆ. ತುಳುಜಾಜಿಯೇನು ಕನ್ನಡದವನಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂಬ ಸೂಚನೆಯೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಪದಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮರಾಠಿ, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆಯಷ್ಟೇ. ತುಳುಜಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡವೊಂದರಲ್ಲೇ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂಗೀತ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅವರು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಳೆದಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಚಾರ. ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಫಲವು ನೆರೆ ನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯನ್ನು ಸಂಗೀತದಿಂದ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ ಪುಣ್ಯ ಪುರಂದರದಾಸರದ್ದು. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಒಬ್ಬರು. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯರು.

ತಾಳದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ, ಗಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಪ್ತತಾಳಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ತಾಳಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಉತ್ತರಾದಿ ರಾಗಗಳ ಮಂಜುಳ, ದ್ವಿಜಾವಂತಿ, ಶ್ಯಾಮಕಲ್ಯಾಣಿ, ಮಾರವಿ, ಮಧುಮಾಧವಿ,

---

೧. ಪು.ಸಂ.೮೭, ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು.

ವಸಂತಭೈರವಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಸಿ ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೩೨ ರಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. **'ನಳಿನಜಾಂಡ ತಲೆಯತೂಗಿ ಮೋಹಿಸುತಿರಲು'** ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ೨೬ ರಾಗಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾರವಿ, ದೇಶಿ, ಗುರ್ಜರಿ, ಭೈರವಿ, ಗೌಳಿ, ನಾಟಿ, ಸಾವೇರಿ, ಅಹೇರಿ।
ಪೂರ್ವಿ, ಕಾಂಭೋಜಿ, ಪಾಡಿ, ದೇಶಾಕ್ಷಿ, ಶಂಕರಾಭರಣ, ಮಾಳವ।
ವರಾಳಿ, ಕಲ್ಯಾಣಿ, ತೋಡಿ, ಮುಖಾರಿ, ಮುರಳಿ, ವಸಂತ, ಭೌಳಿ, ಧನ್ಯಾಸಿ।
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಂಡಕ್ರಿಯ, ರಾಮಕ್ರಿಯ, ಮೇಘ।
ನಾಟಕುರಂಜಿಯು ಪಾಡಲು ನೋಡಿ॥[1]

ಮಿಕ್ಕ ೬ ರಾಗಗಳನ್ನು 'ತುತ್ತುರು ತೂರೆಂದು ಬತ್ತಿ ಸರಾಗಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರವಲ್ಲಭ ತನ್ನ ಕೊಳಲನೂದಿದನು' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇತಿ ಸಾಲಗ ಸೂಡಸ್ಥಗೀತಾನಾರಿ, ಲಕ್ಷಕೀರ್ತನಂ।
ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸಾದ್ಯೈರಭಿಯುಕ್ತೈ; ಪುರಾತನ್ಯೈ। ಎಂದು ಸಂಗೀತಸಾರಮೃತದಲ್ಲಿ ತುಳಜಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ದೇವರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ನಿಷ್ಕಲ್ಮಶವಾದ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ, ದೃಢವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಮೊರೆಯಿಟ್ಟರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯು ನಮಗೆ ಒಲಿಯುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ ಸಾರವನ್ನು ದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥಹ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೊದಲು ಭಗವಂತನು ನಮಗೆ ಒಲಿಯಬೇಕಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ದಯೆಯುಂಟಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬೇಡಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಗ: ಪಂತುವರಾಳಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಇನ್ನು ದಯೆಬಾರದೆ ದಾಸನಾ ಮೇಲೆ।
ಪನ್ನಗ ಶಯನ ಶ್ರೀ ಪರಮ ಪುರುಷ ಹರಿಯೆ॥[2]

೧. ಪು.ಸಂ. ೩೨೫–೩೨೬, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೀಪಿಕೆ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೪೮, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ರಾಗ: ಕಾನಡ **ಮಿಶ್ರಛಾಪುತಾಳ**

ಪ॥ ಶ್ರೀಕಾಂತ ಎನಗಿಷ್ಟು ದಯ ಮಾಡೊ ತಂದೆ।
ಏಕಾಂತದಲೀ ನಿನ್ನ ಭಜಿಸುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ॥

ರಾಗ: ಶುದ್ಧಧನ್ಯಾಸಿ **ಖಂಡಛಾಪು**

ಪ॥ ನಾರಾಯಣ ನಿನ್ನ ನಾಮದ ಸ್ಮರಣೆಯ।
ಸಾರಾಮೃತವು ಎನ್ನ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಬರಲಿ॥[೧]

ರಾಗ: ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ದಾಸನ ಮಾಡಿಕೊ ಎನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ
ಸಾಸಿರ ನಾಮದ ವೆಂಕಟರಮಣ॥[೨]

ರಾಗ: ಕಲ್ಯಾಣಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ದಯಮಾಡೋ ರಂಗ ದಯಮಾಡೋ
ದಯಮಾಡೋ ನಿನ್ನ ದಾಸನು ನಾನೆಂದು ॥[೩]

ಹಾಗೆಯೇ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು (ಶಾರದೆ) ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೇಡಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಹೀಗಿವೆ.

ರಾಗ: ಹಂಸಧ್ವನಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಗಜವದನ ಬೇಡುವೆ ಗೌರಿ ತನಯ।
ತ್ರಿಜಗವಂದಿತನೇ ಸುಜನರ ಪೊರೆವನೆ॥[೪]

ರಾಗ: ಮೋಹನ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ನಮ್ಮಮ್ಮ ಶಾರದೆ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರಿ
ನಿಮ್ಮೊಳಗಿಹನ್ಯಾರಯ್ಯಾ॥[೫]

ರಾಗ: ನಾಟ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ವಂದಿಸುವುದಾದಿಯಲಿ ಗಣನಾಥನಾ॥[೬]

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೫೩, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೪೯, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೩. ಪು.ಸಂ. ೪೯, ಶ್ರೀಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೪. ಪು.ಸಂ. ೩೯, ಶ್ರೀಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೫. ಪು.ಸಂ.೯, ಭಜನಮಂಜರಿ.
೬. ಪು.ಸಂ. ೪೫, ತಂಬೂರಿ ಮೀಟಿದವ.

ರಾಗ: ಮುಖಾರಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಪಾಲಿಸೆಮ್ಮ ಮುದ್ದು ಶಾರದೆ।
ಎನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿನಿಲ್ಲಬಾರದೆ
ಲೋಲಲೋಚನ ತಾಯಿ ನಿರುತ ನಂಬಿದೆ ನಿನ್ನ॥[೧]

ರಾಗ: ಹಂಸಧ್ವನಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಕೊಡು ಬೇಗ ದಿವ್ಯಮತಿ।
ಸರಸ್ವತಿ ಕೊಡು ಬೇಗ ದಿವ್ಯಮತಿ॥[೨]

ರಾಗ: ತಿಲ್ಲಂಗ್ **ಏಕತಾಳ**

ಪ॥ ಶೆರಣೆಂಬೆ ವಾಣಿ। ಪೊರೆಯೆ ಕಲ್ಯಾಣಿ।
ಶೆರಣೆಂಬೆ ವಾಣಿ॥[೩]

ಹೀಗೆ ನಾರಾಯಣ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಶಿವ, ಹನುಮಂತ, ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ ಮುಂತಾದ ದೇವರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು, ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ ಪುರಂದರದಾಸರು.

ಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಅವನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ದೇವರನಾಮಗಳು ನಮಗೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅವರ ಒಂದೊಂದು ಕೀರ್ತನೆಯು ಅನುಭವದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥವು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದು, ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ರಾಗ: ಯಮನ್ **ರೂಪಕತಾಳ**

ಪ॥ ಮುದ್ದು ತಾರೋ ರಂಗ ಎದ್ದು ಬಾರೋ।
ಅಂದವಾದ ಕರ್ಪೂರದ ಕರಡಿಗೆಯ ಬಾಯಳೊಮ್ಮೆ॥[೪]

ರಾಗ: ಕಾಂಭೋಜ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಕೊಳಲನೂದುತ ಬಂದಾ ಗೋಪಿಯ ಕಂದ।
ಕೊಳಲುನೂದವುದು ಬಲು ಚೆಂದ॥[೫]

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೨೪, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೩೮, ಶ್ರೀಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೩. ಪು.ಸಂ. ೨೩, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.
೪. ಪು.ಸಂ. ೧೧, ಭಜನ ಪುಸ್ತಕ.
೫. ಪು.ಸ. ೬೦, ಭಜನಮಂಜರಿ.

ರಾಗ: ಮಾಂಡ್ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣಚೆಂದದಿಂದ ಬಂದ ನೋಡೆ ಗೋಪ।
ವೃಂದದಿಂದಾ ನಂದಿಸುವ ಬಂದ ನೋಡೆ॥[೧]

ರಾಗ: ಮಾಂಡ್ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ರಂಗ ಬಾರೋ ಪಾಂಡು ರಂಗ ಬಾರೊ
ಶ್ರೀರಂಗ ಬಾರೋ ನರಸಿಂಗ ಬಾರೋ॥[೨]

ರಾಗ: ದುರ್ಗಾ (ಶುದ್ಧಸಾವೇರಿ) **ಛಾಪುತಾಳ**

ಪ॥ ಪೋಪು ಹೋಗೋಣ ಬಾರೋ ರಂಗ।
ಪೋಪು ಹೋಗೋಣ ಬಾರೋ ರಂಗ॥[೩]

ರಾಗ: ಶಂಕರಾಭರಣ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಪೋಗದಿರೆಲೋ ರಂಗ। ಬಾಗಿಲಿಂದಾಚೆಗೇ
ಭಾಗವತರು ಕಂಡರೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ವರೋ॥[೪]

ರಾಗ: ಹಂಸಾನಂದಿ **ರೂಪಕ**

ಪ॥ ಕುಣಿದಾಡೋ ಕೃಷ್ಣ ಕುಣಿದಾಡೋ[೫]

ರಾಗ: ಶಂಕರಾಭರಣ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಹರಿ ಕುಣಿದ ನಮ್ಮ ಹರಿ ಕುಣಿದ
ಅಕಳಂಕ ಚರಿತ ಮಕರ ಕುಂಡಲ ಧರ।
ಸಕಲರ ಪಾಲಿಪ ಹರಿ ಕುಣಿದ॥[೬] ಮುಂತಾದವುಗಳು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಹೊಂದಿವೆ.

ಇನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರು ಗುರುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಅಪಾರ ಗೌರವ, ಭಕ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಎಷ್ಟು ದೇವರ ಕೃಪೆಯಿದ್ದರೂ, ಅನುಗ್ರಹಬೇಕಾದರೂ ಮೊದಲು ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗಬೇಕು, ಗುರುಸೇವೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಗುರುವಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಂದನೆಯನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಯ ಮೂಲಕ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

---

೧. ಪು.ಸ. ೬೭, ಹರಿದಾಸ ವಾಣಿ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೪, ಭಜನ ಪುಸ್ತಕ.
೩. ಪು.ಸ. ೫೯, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೪. ಪು.ಸ. ೫೯, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೫. ಪು.ಸ. ೧೬೬, ಪದ ಸಂಖ್ಯೆ ೯೨, ಪುರಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ.
೬. ಪು.ಸ. ೧೦೩, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.

ರಾಗ: ನಾದನಾಮಕ್ರಿಯ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗುವ ತನಕ
ದೊರೆಯದಣ್ಣ ಮುಕುತಿ॥[೧]

ರಾಗ: ಯಮನ್ ಕಲ್ಯಾಣಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಮಧ್ವರಾಯ ಗುರು ಮಧ್ವರಾಯ॥
ಮಧ್ವರಾಯ ಗುರು ಮಧ್ವರಾಯ॥[೨]

ರಾಗ: ಆರಭಿ **ಛಾಪುತಾಳ**

ಪ॥ ಹರಿದಾಸರ ಸಂಗ ದೊರಕಿತು ಎನಗೀಗ॥ ಇನ್ನೇನಿನ್ನೇನು॥
ವರ ಗುರು ಉಪದೇಶ ನೆರವಾಯಿತು ಎನಗೆ॥ ಇನ್ನೇನಿನ್ನೇನು॥[೩]

ಮುಂತಾದವು, ಮುಂದೆ ಲೌಕಿಕದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದ ಜಂಜಾಟದಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಹರಿಯ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ಈ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ರಾಗ: ಅಭೇರಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಅಂಬಿಗ ನಾ ನಿನ್ನ। ನಂಬಿದೆ।
ಜಗದಂಬಾ ರಮಣಾ ನಾ ನಂಬಿದೆ॥[೪]

ರಾಗ: ತಿಲ್ಲಂಗ್ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ರಾಮಾ ರಾಮ ರಾಮ ಸೀತಾ।
ರಾಮಾ ಎನ್ನಿರೊ॥
ನೇಮದಿಂದ ಭಜಿಸುವವಗೆ
ಕಾಮಿತಗಳ ಕೊಡುವ ನಾಮ॥

ರಾಗ: ಕಾನಡ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ರಾಮ ಮಂತ್ರವ ಜಪಿಸೊ ಹೇ ಮನುಜ।
ರಾಮ ಮಂತ್ರವ ಜಪಿಸೊ॥[೫]

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೬೯, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೬೯, ಶ್ರೀಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೩. ಪು.ಸಂ. ೧೦೪, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೪. ಪು.ಸಂ. ೭೭, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸ ವಾಣಿ.
೫. ಪು.ಸಂ. ೬೭, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.

ರಾಗ: ಆನಂದಭೈರವಿ **ತ್ರಿಪುಟತಾಳ**

ಪ॥ ಮಾನವ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು।
ಇದ ಹಾನಿ ಮಾಡಲು ಬ್ಯಾಡಿ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಗಳಿರ[೧]

ರಾಗ: ತಿಲ್ಲಂಗ್ **ಏಕತಾಳ**

ಪ॥ ಹರಿ ಚಿತ್ತ ಸತ್ಯ, ನಮ್ಮ ಹರಿ ಚಿತ್ತ ಸತ್ಯ।
ನರಚಿತ್ತಕೆ ಬಂದದ್ದೂ, ಲವಲೇಶ ಕಳೆಯದೊ॥

ರಾಗ: ಕಾಮವರ್ಧಿನಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ಒಳಿತೇ ಆಯಿತು ನಮ್ಮ ।
ಶ್ರೀಧರನ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಾಯಿತು॥[೨]

ರಾಗ: ಪಂತುವರಾಳಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯವಿದು ಪದುಮನಾಭನಲಿ।
ಲೇಶ ಭಕುತಿಯಿಲ್ಲ[೩]

"ಆರು ಹಿತವರು ನಿನಗೆ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳೊಳಗೆ।

ನಾರಿಯೋ, ಧಾರುಣಿಯೋ, ಬಲು ಧನದ ಸಿರಿಯೋ" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಇವೆಲ್ಲಾ ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲಾ ನಿಸ್ಸಾರವಾದದ್ದು, ನಶ್ವರವಾದದ್ದು.

"ಲೊಳಲೊಟ್ಟೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೊಳಲೊಟ್ಟೆ" ಎಂದು ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಾಜವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ, ಅದರ ಅಂಕುಡೊಂಕನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸುತ್ತಾ ಜಾತಿ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ ಪುರಂದರದಾಸರು.

ಪ॥ "ಮಡಿ ಮಡಿ ಮಡಿಯೆಂದು ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಹಾರುವೆ॥"[೪]

ಪ॥ "ಆಚಾರವಿಲ್ಲದ ನಾಲಿಗೆ ನಿನ್ನ ನೀಚ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಿಡು ನಾಲಿಗೆ॥"

ರಾಗ: ಮಧ್ಯಮಾವತಿ **ತ್ರಿಪುಟ**

ಪ॥ ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆನ್ನುತಿಹರು
ಕುಲ ಯಾವುದು ಸತ್ಯ ಸುಖವುಳ್ಳ ಜನರಿಗೆ॥[೫]

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೬೬, ಭಜನ ಮಂಜರಿ.
೨. ಪು.ಸಂ ೩೩, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು.
೩. ಪು.ಸಂ. ೧೧೧, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ.
೪. ಪು.ಸಂ. ೫೨, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ.
೫. ಪು.ಸಂ. ೩೫, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.

ರಾಗ: ನಾದನಾಮಪ್ರಿಯ **ಅಟ್ಟತಾಳ**

ಪ॥ ನಿಂದಕರಿರಬೇಕು॥ ಇರಬೇಕಿರಬೇಕು॥
ಹಂದಿಯಿದ್ದರೆ ಕೇರಿ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಶುದ್ಧಿಯೊ ಹಾಂಗೆ॥[೧]

ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಭವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಡತಡೆಗಳೂ ಇರದೇ ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಗ: ಜಂಜೂಟಿ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ಕಲಿಯುಗದಲಿ ಹರಿ ನಾಮವ ನೆನೆದರೆ।
ಕುಲಕೋಟಿಗಳೂ ಉದ್ಧರಿಸುವುದು॥

ರಾಗ: ನಾದನಾಮಪ್ರಿಯ **ಆದಿತಾಳ**

ಪ॥ ರಾಗಿ ತಂದಿರ್ಯಾ ಭಿಕ್ಷಕೆ ರಾಗಿ ತಂದೀರ್ಯಾ।
ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭಾಗ್ಯವಂತರಾಗಿ ನೀವು॥[೨]

ರಾಗ: ಕಾಂಭೋಜಿ **ಝಂಪೆತಾಳ**

ಪ॥ ಬಿನ್ನಹತೆ ಬಾಯಿಲ್ಲವಯ್ಯ
ಅನಂತ ಅಪರಾಧ ಎನ್ನಲ್ಲಿ ಇರಲಾಗಿ॥[೩]

ಮುಂತಾದವು, ಹಾಗೆಯೇ ವೈರಾಗ್ಯದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಮೃತವಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಂತಿವೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಕಷ್ಟ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ನವಗ್ರಹಗಳ ಪೀಡಾ ನಿವಾರಣೆಯೂ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು

"ಸಕಲ ಗ್ರಹಬಲ ನೀನೇ ಸರಸಿಜಾಕ್ಷ
ರಾಹುಕೇತುವು ನೀನೇ" ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.[೪]

ಮಂಗಳದ ಹಾಡುಗಳಾದ "ಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾರಮ್ಮ
ನಮ್ಮಮ್ಮ ನೀ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಾರಮ್ಮ"॥[೫]

೧. ಪು.ಸ. ೧೧೯, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೭೪, ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೩. ಪು.ಸ ೬೫, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೪. ಪು.ಸಂ. ೯೭, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.
೫. ಪು.ಸಂ. ೬೫, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.

"ಧರ್ಮವೇ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರ
ಮರ್ಮವನರಿತು ಮಾಡಲು ಬೇಕು ತಂತ್ರ"॥

"ಕೊಂದ ವೈರಿಯ ಮನೆಗೆ ನಡೆದು ಹೋಗಲು ಬೇಕು।
ಕುಂದೆಣಿಸಿದವರ ಗೆಳತನ ಮಾಡಬೇಕು।
ವಿಷವಿಕ್ಕಿದವನಿಗೆ ಷಡ್ರಸವನುಣಿಸಲು ಬೇಕು"[೧]

ಎಂದು ಹೇಳಿ ದಾಸರು, ಮಾನವನು ಔಧಾರ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಬಾರದು, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ವೈರಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೂಡ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತೆಯೇ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಹರಿದಾಸನೆಂದು, ಅಂಕಿತ ನೀಡಿದ ಗುರುಗಳು ವ್ಯಾಸರಾಜರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಹಾಡಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಗ: ಕಾಂಬೋದಿ **ಝಂಪೆತಾಳ**

ಪ॥ ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರಯ್ಯಾ।
ವಾಸುದೇವ ಕೃಷ್ಣನ್ನ ಸೂಸಿ ಪೂಜಿಸುವ॥[೨]

ರಾಗ: ಹಿಂದೋಳ **ಝಂಪೆತಾಳ**

"ಗುರು ಪುರಂದರದಾಸರೇ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಕಮಲವ ನಂಬಿದೆ" ಎಂದು ವಿಜಯದಾಸರು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ[೩]

ಮನವ ಶೋಧಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತ ದಾಸರು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಸವಾಲು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ದಾನ-ಧರ್ಮ ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಬರಬೇಕೆ ಹೊರತು ಜನಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೆ ಆಗಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ॥ ಬೇವು ಬೆಲ್ಲದೊಳಿಡಲಡಲೇನು ಫಲ।
ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲೆರೆದೇನು ಫಲ
ಕುಟಿಲವ ಬಿಡದಿಹ ಕುಜನರು ಸಂತತ
ಪಠಣೆಯ ಮಾಡಿದರೇನು ಫಲ॥

ಸೆಟೆಯನ್ನಾಡುವ ಮನುಜರು ಸಂತತ ನಟನೆಯ ಮಾಡಿದರೇನು ಫಲ ಎಂದು ಮಾನವನ ನೈಜ ಗುಣವನ್ನು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೧೨೯, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು.
೨. ಪು.ಸಂ. ೫೧, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸ ವಾಣಿ.
೩. ಪು.ಸಂ. ೪೦, ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸವಾಣಿ.

ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ೫೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ದಾಸರು ವಿಜಯನಗರದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೪ರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪುಷ್ಯಮಾಸ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನದಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು **"ನಿಜವೈಕುಂಠ"** ಸೇರಿದರು.

ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ–ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಜನರ, ಸಮಾಜದ ಅಜ್ಞಾನ– ಅಂಧಕಾರಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಲ್ಲ ಒಂದು ಚಿರಂತನ ಜೀವನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರು ಸಂತ–ಭಕ್ತ–ಅನುಭಾವಿ–ಕವಿ–ಗಾಯಕ–ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ–ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಿ ಎಂದು ಹಲವು ಬಗೆಯಾಗಿ ಅವರ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲಾ **"ಪುರಂದರವಿಠಲ"** ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿವೆ. ಗುರುಗಳಿಂದ **"ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರಯ್ಯ"**ನೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಂತಹ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಂಗೀತ ಆರಾಧಕರ ಮನದಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಆರು

ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ

ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯ ಸಂಗೀತದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತವನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಬಹುದು. ಅವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತಗಳೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಎರಡು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವಿರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಚಾರ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಸಹ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿ ಗೌರವ-ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಕಲಿಯಲು ಮುಂದಾಗಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು **'ದಕ್ಷಿಣಾದಿ'** ಸಂಗೀತವೆಂದೂ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು **'ಉತ್ತರಾದಿ'**ಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೊಗಲರ ಆಕ್ರಮಣದ ನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವು ಇರಾಕ್, ಇರಾನ್, ಅರಬ್ಬ್, ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶಗಳ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಅವುಗಳ ಛಾಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉತ್ತರಭಾರತವು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗದೇ ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ "ಔತ್ತರೇಯ" ಮತ್ತು "ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ"ಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಬಳ್ಳಿಗಳು ಕವಲಾಗಿ ಹೊಡೆದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲವು ಒಂದೇ ಆದರೂ, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಗಾನಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ, ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮ್ಯವೂ ಇದೆ. ಇವೆರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಆಧಾರ, **'ಶೃತಿ'** ಒಂದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಗ, ತಾಳಗಳು, ಮಾರ್ಗ ಎಂದೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ

ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಗತಾಳಗಳು ದೇಶೀ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ದೇಶೀ ರಾಗಗಳು ಮಾರ್ಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾ ಹೋದವು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಾಮ್ಯವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

- ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.
- ಸ್ವರಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ಸ, ರಿ, ಗ, ಮ, ಪ, ದ, ನಿ, ಎಂಬುದು ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು.
- ತ್ರಿಸ್ಥಾಯಿಗಳಾದ ಮಂದ್ರ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ತಾರಸ್ಥಾಯಿಗಳು ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿವೆ.
- ತಂಬೂರಿ ಶೃತಿಯೆ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ.
- ಸಂಗೀತ ರಚನೆಗಳು, ಮನೋಧರ್ಮ, ಸಂಗೀತವು ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಭಾಗಾನವು [ಕಛೇರಿ]. ಗಾಯನ ಮತ್ತು ವಾದನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.
- ರಾಗಗಳು ಮೋಹನ, ಹಿಂದೋಳ, ಅಹಿರ್‌ಭೈರವ್ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೂಪ್, ಮಾಲ್‌ಕೌಂಸ್, ಚಕ್ರವಾಕವಾಗಿ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆ, ಗೋಟುವಾದ್ಯ, ಚಿತ್ರವೀಣೆ, ಕೊಳಲು, ನಾಗಸ್ವರ, ಕ್ಲಾರಿಯೊನೆಟ್, ವಯೋಲಿನ್, ಮೃದಂಗ, ಡೋಲು, ಘಟ, ಡೊಲಕ್, ಖಂಜರ, ಮೋರ್ಚಿಂಗ್, ಜಲತರಂಗ್ ಮುಂತಾದವು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಹಿಂದಸ್ಥಾನಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿತಾರ್, ಸರೋದ್, ದಿಲ್ರುಬಾ, ಸಾರಂಗಿ, ಸಂತೂರ್, ಬಾನ್ಸುರಿ, ಫಕವಾಜ್, ಷಹನಾಯ್, ತಬಲ, ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಮುಂತಾದವು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಗಾಯನಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ, ಎರಡೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಅವೆರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಓಂ'ಕಾರದ 'ಅ', 'ಉ' ಮತ್ತು 'ಮ'ಕಾರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಅಕ್ಷರದ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರವು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಸಾಧನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೂ (ಸ.ಪ) –ಷಡ್ಜ–ಪಂಚಮವು ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರವಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಸ್ವರಗಳು (ರಿಗಮದನಿ) ವಿಕೃತಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಲಾಪಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾವಿದರು ಒಂದೇ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಆಲಾಪ, ಗಮಕ, ಸ್ವರ–

ಸಮೂಹಗಳನ್ನು, ಮೂರು ಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬಿತ್, ಮಧ್ಯ, ಧೃತ್ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಡಾಖ್ಯಾಲ್, ಮಧ್ಯಮಖ್ಯಾಲ್ ಹಾಗೂ ಧೃತಖ್ಯಾಲ್‌ಗಳು ಇವೆ. ಖ್ಯಾಲ್ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ರಾಗವನ್ನು ತಾಳದೊಂದಿಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಅನಿಬದ್ಧದಿಂದ (ತಾಳವಿಲ್ಲದೆ) ಆಲಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಆಯಾ ಲಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ, ಕ್ರಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕೇವಲ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಖ್ಯಾಲ್ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾಯಿ ಹಾಗೂ ಅಂತರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ತಾಳಬದ್ಧವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೂ ಆಲಾಪನೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಮನೋಧರ್ಮದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಲಾವಿದನು ತನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೇಲೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ-ಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಸಭಾಗಾನದಲ್ಲಿ (ಕಛೇರಿ) ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕಲ್ಪನಾ ಸ್ವರಗಳ ಸುಂದರ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯದವರಿಗೆ ಸವಾಲನ್ನು ಹಾಕಲು ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿಯಲ್ಲಿ **'ಭಜನೆಗೆ'** ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದೆ. **'ತಿಲ್ಲಾನ'**ಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದರೆ. **'ತರಾನ'**ಗಳು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಪಂಡಿತ, ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಿಗೆ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದ್ದು, ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ದೂರ ಸರಿದಿತ್ತು. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಚನಾದಿ ನವೀನ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಆಡು ಭಾಷಾ ರಚನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜನಜೀವನ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಸರಳವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವಂತಹದಾಯಿತು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಗಾನಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಪಡೆಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು ಕಲಾವಿದನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಯೋಗ್ಯ ಗುರುವಿನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ, ನಿರ್ದೇಶನ, ಸತತಾಭ್ಯಾಸವು, ಸಂಗೀತ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದು. ಕಲಾ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ದಾರಿದೀಪಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಂಡಿತರ ರಂಜನೆಗಾಗಿ ಉಳಿಯದೇ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತಲುಪಿದ ಗೇಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. "ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನಮಾನಸರಲ್ಲಿ ಸದಾ ನೆಲೆ ನಿಂತು ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವ ಸರಳ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಹೌದು[೧].

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರದು ಮೇರು ಹೆಸರು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದೇನೆಂದರೆ, ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬರು ಹೆಂಡತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹರಿಭಕ್ತಿಯತ್ತ ವಾಲಿ, ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು **'ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ'**ವೆಂದು ದಾನಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಹರಿದಾಸರಾದರು. ಭಕ್ತಿಸಾಧನೆಯ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲೆ ಸಮಾಜದ ಒಳಿತಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಕೀರ್ತನೆಗಳ ವಸ್ತು, ವೈವಿಧ್ಯ, ಸಂಖ್ಯೆ, ಸಂಗೀತ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವರು ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಾಗಿ, ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತರು. **'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹ'**ರಾಗಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದರು. ಇವರು ನಾರದರ ಅಂಶವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. **'ಧರ್ಮವೇ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯಮಂತ್ರ'** ಎಂಬುದು ಜನತೆಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ನೀಡಿರುವ ದೀಕ್ಷಾ ಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ.

೧. ಪುಟ ಸಂ. ೧೧೪, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ. ಡಾ॥ ಟಿ.ಎಸ್. ನಾಗರತ್ನ

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಪಮ ಮತ್ತು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಡಿತರ ಜಾಣ್ಮೆಗೆ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ, ಪಾಮರರು ಸಂಗೀತ ಸರಳತೆಗೆ ತಲೆದೂಗುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನ ಮನಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರವಾಗಿರುವಂತೆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವಾಗ ೧೫ನೇ ಶತಮಾನವನ್ನು **'ವೈಷ್ಣವಯುಗ', 'ಪುರಂದರಯುಗ'** ವೆಂತಲೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗಳ ನಡುವೆ ಸೊಗಸಾದ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಪುರಂದರ-ದಾಸರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ **'ಗಾನರಸ' 'ನವರಸ'**ಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯವು **ಹಾಲು-ಜೇನಿನಂತೆ** ಬೆರೆತಿದೆ. ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದ ಪುರಂದರರು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚೆಲುವು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿದ್ದು, ಭಕ್ತಿ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕಂಪನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪಸರಿಸುವ ಹಾಗೆ ತಮ್ಮ ಗೀತ ರಚನೆಯ ಪರಮೋದ್ದೇಶವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವಂತೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರ ಭಕ್ತಿರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೆ.

ಪ॥ ತಾಳಬೇಕು ತಕ್ಕ ಮೇಳಬೇಕು.
ವೇಳೆ ಬೇಕು ಗಾನವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂಬುವರಿಗೆ॥[೧].

ಪ॥ "ಕೇಳೆನೋ ಹರಿ ತಾಳನೋ.
ತಾಳ ಮೇಳಗಳಿದ್ದು ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದ ಗಾನ॥[೨].

ಕೇಳುಗರಿಲ್ಲದ ಸಂಗೀತ ನಿರರ್ಥಕ ಗಾಯಕರ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಪಲ್ಲಟವಾಗದೆ, ಭಕ್ತಭಾವದಲ್ಲಿ ಮನವು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಹಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಲೆಂದೇ ದಾಸರು ಸುಳಾದಿ ತಾಳವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿಯಾಗಿ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ, ಅಜರಾಮರವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿಯೂ **ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹ**ರನ್ನು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರಮದಾಯಕ ಫಲವು, ದೈವಭಕ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇದುವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳೂ ಸದಾ ಕಾಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ-

---

೧. ಪು.ಸಂ. ೧೬೮, ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ.
೨. ಪು.ಸಂ. ೯೫, ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ.

ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ಇವು ಬದುಕಿಗೆ ಅನುಭವಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ-ಯೆಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳೇ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಉಳಿದು ಬೆಳೆದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹು ಹಾಗೂ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇರುವಿಕೆಯವರೆಗೂ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಹೆಸರು ಅಜರಾಮರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿನ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತದ ಅರಿವು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಇಂದಿನ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನಃಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತದ ಒಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅರಿತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮವಾದ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿ, ಬದುಕನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪುರಂದರದಾಸರ ಪದಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಇಂದಿನ ಜಾಗತೀಕರಣ, ಅವಸರದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ರೂಪವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ವೇಗಕ್ಕೆ ಮನೋವ್ಯಥೆಗೆ ಉಪಶಮನ ನೀಡುವ ದಾಸರಪದಗಳು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ-ವಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. [ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಥೆರೆಪಿ] ದಿವ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಧ್ಯಾನ. ಮೈಸೂರಿನ ದತ್ತ ಪೀಠದ ಗಣಪತಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆರೋಗ್ಯ ವಿಭಾಗವೇ ಇದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯ ಬರುವ ರೋಗಿಗಳ ಮನೋರೋಗವನ್ನು, ಇತರ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೂಲಕ ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರವು ತಿಳಿದದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಸಲವತ್ತುಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ದಾಸರಪದಗಳು ನಮಗೆ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರದಲ್ಲೇ ಸಿ.ಡಿ.ಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮುಖೇನ ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಇಂದಿನ ಜನಾಂಗದವರು. ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಬದುಕನ್ನು ದಾಸರ ಪದಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದಂತಹ ಹೂರಣವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿ-ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. **'ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಬರಡು'** ಎಂಬ ಗುರುಹಿರಿಯರ ಅನುಭವದ ಮಾತಿನಂತೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ, ಸುಮಧುರ ಭಾವನೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಅವನು ಕಲಾವಿದನೋ, ಕಲಾರಾಧಕನೋ, ಕಲಾರಸಿಕನೋ ಆಗಿರಲೇ-ಬೇಕು. ಸಂಗೀತದಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ

ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವುದು, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು, ಹಳೇಬೇರಿನಿಂದ ಹೊಸಚಿಗುರಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆಗೆ ನವ ಚೇತನ, ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬಿದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಈ ನಿಯೋಜಿತ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

೧)	ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ದೀಪಿಕೆ	ಡಾ. ಎ.ಎಸ್. ಸಂಪತ್ತುಕುಮಾರಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರೊ. ವಿ.ರಾಮರತ್ನಂ ಡಿ.ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು.
೨)	ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು	ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಗೀತಾ ಬುಕ್‌ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು
೩)	ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌರಭ	ಡಾ. ಟಿ.ಎಸ್.ನಾಗರತ್ನ ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.
೪)	ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಲಕ್ಷ್ಯ–ಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ	ಎಸ್.ಎನ್. ಮರಿಯಪ್ಪ ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾನ್
೫)	ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ	ಡಾ॥ ಆರ್.ಎನ್.ಶ್ರೀಲತ ಎಂ.ಮ್ಯೂಸಿಕ್., ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಲಲಿತಾ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.
೬)	ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು	ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಸುರಮಾ ಪ್ರಕಾಶನ ೩೦೫, ಒಂದನೆಯ ಬ್ಲಾಕ್, ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೧
೭)	ಪತ್ರಿಕೆಸೂಚಿ (ಆಧಾರ) ಸಂಗ್ರಹ (ವಿಜಯವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ: ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಭಾಗ)	ಆರ್.ಎನ್. ಗುರುರಾಜರಾವ್
೮)	ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ	ಡಾ. ಜ್ಯೋತಿಶಂಕರ್ ಚೇತನ ಯುಗಾಂತರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು ಜಿ.ಎಸ್. ಭಟ್ಟ
೯)	ಶ್ರೀಹರಿದಾಸವಾಣಿ	ಹ.ರಾ. ನಾಗರಾಜಾಚಾರ್ಯ
೧೦)	ಗಾನಕಲಾಮಂಜರಿ	ಬಿ.ವಿ.ಕೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಸಂಪುಟ–೨

೧೧)	ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು	ಡಾ॥ ಗೌರಿಕುಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಹರಿಹರನ್
೧೨)	ಪುರಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ	ಸಂಪಾದಕರು. 'ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ' ಪ್ರೊ. ಸಾ.ಕೃ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕರು ಪ್ರೊ॥ಆ.ರಾ. ಮಿತ್ರ ರತ್ನಾ ಶಿವಶಂಕರ್
೧೩)	ಸಂಗೀತ ಡೈಜೆಸ್ಟ್	ಪ್ರೊ. ರಾಜೀವ ಹಿರೇಮಠ
೧೪)	ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ಧಕೋಶ	ಡಾ. ವಿ.ಎಸ್. ಸಂಪತ್ಕುಮಾರಾಚಾರ್ಯ
೧೫)	ಭಜನಪುಸ್ತಕ	ಮುದ್ರಕರು ಶ್ರೀಮತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾ.
೧೬)	ಭಜನಾಮಂಜರಿ	ಸಂಗ್ರಹಕರು: ಋಗ್ವೇದ ವಿದ್ವಾನ್, ವೇದವಾರಿಧಿ ಶಾಸ್ತ್ರರತ್ನ, ಪ್ರವಚನ ಶಿರೋಮಣಿ ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎಲ್.ಪುಷ್ಕರಚಾರ್ಯ, ತುಮಕೂರು ಹಾಗೂ ದಿ.ಶ್ರೀ.ಜೆ.ಹೆಚ್.ಬಿ. ಆಚಾರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೭)	ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ	ಪ್ರೊ॥ ನಾ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ